

EEN JAAR VOGELBESCHERMING

IMPACTVERSLAG 2021

**BASISKWALITEIT
NATUUR STEEDS
MEER OMARMD**

BRUINE BANK
WORDT NATURA 2000-GEBIED

**AANVALSPLAN
GRUTTO VAN START**

**ONLINE
RECORDJAAR**

Leeswijzer	03
1. Inleiding	04
2. Vogelbescherming in Vogelvlucht	10
3. Landelijk gebied	12
➔ Steeds meer aandacht voor boerenlandvogels	12
➔ Pieter Winsemius over Aanvalsplan Grutto	18
➔ Resultaten en activiteiten met impact in 2021	20
4. Stedelijk gebied	22
➔ Natuur in de stad op de kaart gezet	22
➔ Winnaar Award Natuurinclusief Bouwen en Ontwerpen	26
➔ Resultaten en activiteiten met impact in 2021	28
5. Natuur	30
➔ Vogelrijkdom in de Wadden beschermd, toch bedreigd	30
➔ Willem Klok van Natuurmonumenten	33
➔ IJsselmeergebied: het dijkdenken doorbreken	34
➔ Roel Doef van Rijkswaterstaat	38
➔ Resultaten en activiteiten met impact in 2021	40
6. Internationaal	42
➔ Grenzeloze natuurbescherming	42
➔ Reddingsactie van Portugese BirdLife Partner	46
7. Basiskwaliteit Natuur	48
➔ Een boost voor concept Basiskwaliteit Natuur	48
➔ Naturalis over Basiskwaliteit Natuur	51
8. Juridisch	52
➔ Gang naar de rechter als stok achter de deur	52
➔ Juridische hulp aan vogelwerkgroep	56
9. Activeren samenleving	58
➔ Mensen betrekken bij vogels beschermen	58
➔ Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken krijgt liefhebbers in beweging	62
➔ Communicatie met belanghebbenden	64
10. Blik op de toekomst	68
➔ Manon Tentij: proactief vogels beschermen	68
➔ Kees de Pater: de vriendelijkheid voorbij	69
➔ Colofon en fotoverantwoording	70

Dit is de eerste keer dat het Jaarverslag van Vogelbescherming in twee delen verschijnt. Naast de Jaarrekening inclusief het Bestuursverslag leest u in dit deel ons Impactverslag. Aan de hand van vraaggesprekken met medewerkers van Vogelbescherming gaan we in op de resultaten die Vogelbescherming in 2021 wist te halen en de impact die we hiermee teweegbrengen.

Per thema hebben we gevraagd aan een nauw betrokken partner om haar of zijn visie te geven op hoe Vogelbescherming aan impact werkt. We presenteren met dit Impactverslag een breed beeld van wat de vereniging bereikt heeft en presenteren de voornaamste resultaten, deels in aparte kaders. Voor deze uitgave hebben we omwille van de omvang en de leesbaarheid daarin wel een selectie gemaakt.

Impact van Vogelbescherming melden we niet alleen via dit verslag. Dat doen we op veel manieren. Op onze website is dat bijvoorbeeld goed te volgen bij het onderdeel Actueel via de tag ‘resultaat’. Links naar de berichten op de website versturen we maandelijks ook via onze digitale nieuwsbrief Vogels Digitaal naar ruim 250.000 ontvangers. Onze leden krijgen de achtergronden bij de resultaten (en nog veel meer) te lezen in het blad Vogels. Voor wie alles heet van de naald wenst te weten, sturen we berichtjes de wereld in via sociale media, zoals via het account [@Vogelnieuws](#) op Twitter.

In 2021 publiceerden we ter gelegenheid van de pensionering van directeur Fred Wouters een speciale uitgave met een terugblik op 15 jaar vogels beschermen in Nederland. Daarin gaan we ook nader in op hoe we impact hebben bereikt. Deze uitgave is verstuurd aan alle medewerkers en relaties. Wie de brochure heeft gemist, kan deze digitaal inzien via [vogelbescherming.nl/15jaarvogelsbeschermen](#).

Vogelbescherming verbindt mensen, bedrijven en instellingen om vogels en natuur te beschermen. Met velen bereiken we meer. Vogelbescherming verrijkt die emotionele verbondenheid met wetenschappelijk onderbouwde kennis. Dat inspireert om effectief te werken aan natuurbescherming. Vogelbescherming is onderdeel van BirdLife International. Door deze mondiale verbondenheid met miljoenen andere vogel- en natuurbeschermers hebben we meer impact. We werken aan duurzaam natuurherstel waar ook mensen baat bij hebben. Alleen dat garandeert dat natuur op langere termijn behouden blijft.

JONGE HUISMUS

SPOTVOGEL

GROTE ZAAGBEK

HUISMUS

BLAUWBORST

PATRIJS

KANOET

Vogelbescherming opereert op basis van een Strategisch Meerjarenplan, dat loopt van 2020 tot 2025. Hierin zijn de strategie en de daaruit volgende programma's vastgelegd. Het gaat om zowel de beschermingsprogramma's als activiteiten op het gebied van communicatie, fondswerving en bedrijfsvoering. We werken voor de beschermings- en communicatieprogramma's met een Theory of Change. Daarin beschrijven we wat ons langetermijndoel is, welke impact we willen bereiken én hoe we daar stapsgewijs - en meetbaar - naar toewerken. Een verkorte versie van dit meerjarenplan vindt u op de website van Vogelbescherming: vogelbescherming.nl/strategie

Op basis van het Strategisch Meerjarenplan stelt Vogelbescherming jaarlijks een Jaarplan op. Daarin worden concrete

activiteiten vertaald naar de inzet van geld en uren van medewerkers. Dit Impactsverslag geeft - samen met de Jaarrekening inclusief het Bestuursverslag - een beeld van de mate waarin we het Jaarplan 2021 hebben kunnen realiseren: de successen, de mijlpalen en de tegenvallers.

Aan de basis van de activiteiten van Vogelbescherming liggen onze missie en visie. Die missie en visie liggen in het verlengde van de strategische uitgangspunten van onze koepelorganisatie BirdLife International. Die uitgangspunten zijn:

- Vogelsoorten sterven niet meer uit;
- 'Gewone' vogels moeten gewoon blijven;
- Natuurgebieden worden goed beschermd;
- Productie vindt ecologisch duurzaam plaats;
- Mensen zetten zich actief in voor vogels en natuur.

Manier van werken

Om onze strategie waar te maken, legt Vogelbescherming tijdens de looptijd van het Strategisch Meerjarenplan '20-'25 de prioriteit bij de volgende vijf doelen:

- 1.** We stoppen de achteruitgang van boerenlandvogels samen met boeren, consumenten, terreinbeheerders, voedingsindustrie, supermarkten en overheden;
- 2.** Met brede coalities zorgen we voor gezonde vogelpopulaties in de belangrijke natte natuurgebieden door herstel van natuurlijke overgangen en duurzaam medegebruik van deze gebieden;
- 3.** We zorgen voor vogelvriendelijke tuinen, gebouwen en parken samen met bewoners, bouwers en overheden;
- 4.** We werken aan natuurherstel in de Sahel voor de lokale bevolking, klimaat en vogels. Dat doen we samen met onze BirdLife partners in Afrika en het bedrijfsleven;

5. We werken aan een Basiskwaliteit Natuur zodat gewone vogels niet verder achteruitgaan. Dit doen we overal en met iedereen die daarin met ons wil samen werken.

Wij werken aan deze ambitieuze doelen door onze passie voor vogels en natuur, die we delen met velen, te combineren met: het benadrukken van de noodzaak tot veranderen, op wetenschap gebaseerde kennis, een breed nationaal en internationaal netwerk, een onafhankelijke positie en een duurzame toekomst als uitgangspunt. Daarmee onderscheiden we ons van andere organisaties en zijn van grote toegevoegde waarde.

In de praktijk betekent onze manier van werken dat we eerst analyseren waar bepaalde vogelsoortgroepen last van hebben. Vervolgens moeten we inzicht verkrijgen in welke maatregelen ook echt effect sorteren, we werken science & evidence based. ➤

Daarbij brengen we altijd in kaart welke actoren cruciaal zijn om dat effect te bereiken en hoe we deze actoren het best kunnen bewegen om ook daadwerkelijk tot handelen te komen. Onze lijn daarbij is dat we met experimenten en voorbeeldprojecten andere partijen meenemen in een gewenste aanpak om vervolgens tot opschaling te komen waarmee we impact bereiken.

Per bedreiging kan deze lijn heel verschillend uitpakken, eenvoudigweg omdat er veel verschillende partijen bij betrokken zijn, van zuivelaars tot ambtenaren en van terreinbeheerders tot vrijwilligers. De basis van onze aanpak is telkens om vanuit gegronde kennis en ervaring, in samenwerking met belangrijke actoren, te komen tot duurzaam herstel van leefgebieden voor vogels.

Deze strategie leidt soms tot snel succes, maar meestal is herstel van leefgebieden van vogels een zaak van (heel) lange adem. Enerzijds omdat natuur zich slechts zelden snel kan herstellen, anderzijds omdat we te maken hebben met complexe maatschappelijke vraagstukken, waarbij voor veel betrokken partijen de natuur slechts een bijzaak is.

Welke impact wil Vogelbescherming bereiken?

Vogelbescherming wil de achteruitgang stoppen van algemene vogelsoorten en van bijzondere vogelsoorten waarvoor Nederland van internationaal belang is. Om deze impact te kunnen bereiken, ziet Vogelbescherming een natuurinclusief Nederland voor zich, waar natuur en vogels bewust onderdeel uitmaken van economische en maatschappelijke keuzes.

- De gewenste ecologische impact per 2025:
- Meer kerngebieden van voldoende omvang voor akker- en weidevogels (zie 3);
 - Vitalere vogelpopulaties en leefgebieden in kust- en intergetijdengebieden (zie 5 over Waddengebied);
 - Natuurinclusief bouwen en beleid voor urbane biodiversiteit is de norm in het stedelijk gebied (zie 4);
 - Meer voedsel en veiligheid voor vogels in het IJsselmeer-gebied (zie 5);
 - Een betere bescherming van de trekroutes van vogels en een betere bescherming van vogels en natuur op de Dutch Caribbean (zie 6);
 - Een verbetering van de basiskwaliteit van Nederlandse natuur buiten natuurgebieden (zie 7).

Kennis als basis

Vogelbescherming blijft zich de komende periode positioneren als kennisautoriteit op het gebied van vogels en natuur. Onze kennis en onze goede voorbeelden worden ingezet om andere partijen te motiveren zich in te zetten voor natuur en vogels. Dat wordt door stakeholders gezien als een belangrijke kracht van Vogelbescherming. Ook om maatschappelijke veranderingen in gang te zetten, is een goede basiskennis nodig.

Daarom moeten we naast ecologische kennis dus ook al bestaande kennis over maatschappelijke veranderingsprocessen gebruiken.

Voortgang tussentijds evalueren

Voor de beoordeling van onze resultaten en impact gebruikt Vogelbescherming verschillende meetlatten, die per programma kunnen verschillen. De kernvraag is: maken we onze beloften waar als het gaat om geplande investeringen? Maar hoe belangrijk ook, de beloofde en geleverde inspanningen zeggen niet altijd iets over het behaalde resultaat, laat staan over de impact van ons werk. Daarom vindt er per inhoudelijk programma gedurende het jaar in een aantal voortgangsrapportages ook een kwalitatieve weging plaats. In welke mate realiseren we ook de inhoudelijke doelstellingen van de verschillende activiteiten binnen de programma's is dan de vraag.

Een belangrijke meetlat vormen ook de monitoringgegevens van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Sovon houdt in Nederland het voorkomen en de ontwikkeling van Nederlandse vogels bij en kijkt daarbij naar de voor- of achteruitgang van vogels, en naar het hoe en waarom daarvan.

Vogelbescherming heeft in 2021 veel ondernomen. Hoewel soms ingewikkelder te organiseren door opnieuw een coronajaar kon ons beschermingswerk veelal gewoon z'n voortgang vinden. Op het gebied van marketing, fondsenwerving en communicatie was het enerzijds onzekerheid troef, zoals rondom de opening van onze winkel en het al dan niet kunnen geven van excursies. Anderzijds was er voor de online-activiteiten net als in 2020 veelal een overweldigende belangstelling en ontvingen we, ook financieel, veel steunbetuigingen. ●

1899
VOGELBESCHERMING WERD IN 1899 OPGERICHT
en is daarmee de oudste Nederlandse natuurbeschermingsorganisatie.

Vogelbescherming is een **ONAFHANKELIJKE PARTICULIERE ORGANISATIE**. Inkomsten zijn afkomstig van leden, donateurs, bedrijven, particuliere organisaties en projectbijdragen van fondsen en overheden.

Vogelbescherming is onderdeel van **BIRDLIFE INTERNATIONAL**, een koepelorganisatie van 117 vogel- en natuurorganisaties met bij elkaar 10 miljoen leden en supporters. Daarmee is BirdLife de grootste natuurorganisatie ter wereld.

Vogelbescherming is een vereniging met zo'n **161.000** leden, **621** vrijwilligers en **99** (76,6 fte) medewerkers. We werken samen met zo'n **400** lokale en regionale groepen die zich actief inzetten voor vogels en natuur.

MISSIE

Vogelbescherming Nederland komt op voor in het wild levende vogels en hun leefgebieden. In Nederland en wereldwijd. Samen met mensen die bescherming van vogels en natuur belangrijk vinden. Zo dragen we bij aan het behoud van de natuur en aan een leefbare wereld.

VISIE

Vogelbescherming wil een wereld met een rijke verscheidenheid aan vogels en natuur, waar mensen van genieten en zich voor inzetten.

Deze uitgangspunten komen terug in ons Strategisch Meerjarenplan 2020-2025. Vogelbescherming geeft daarbinnen prioriteit aan:

- 1. Een natuurrijk platteland
- 2. Topnatuur voor vogels
- 3. Meer natuur in de stad
- 4. Grenzeloze natuurbescherming
- 5. Actieve samenleving voor vogels en natuur

ORGANISATIE

161.000

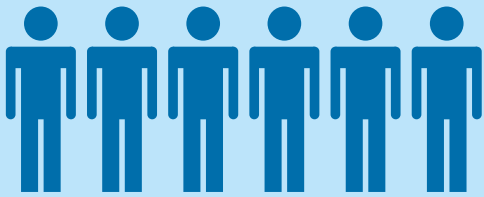
leden

99

medewerkers (76 fte)

621

vrijwilligers

Landelijke dekking via vrijwilligersgroepen, zoals WetlandWachten, Tuinvogelconsulenten, Stadsvogeladviseurs en Excursieleiders.

VOGELBESCHERMING ONLINE 2021

websites

5.400.000

unieke bezoekers Vogelbescherming.nl

1.700.000

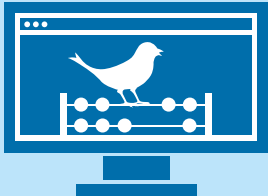
bezoekers Beleef de Lente

198.000

deelnemers Nationale Tuinvogeltelling

29.000

deelnemers Jaarrond Tuintelling

nieuwsbrief

250.000

ontvangers Vogels Digitaal

sociale media

138.000

volgers Facebook Vogelbescherming

46.000

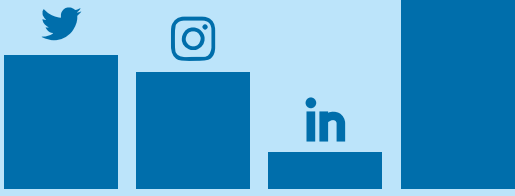
volgers Twitter

40.000

volgers Instagram

12.400

volgers LinkedIn

BESTEED AAN DE DOELSTELLING

79%

van de lasten is besteed aan de doelstelling. De overige uitgaven zijn besteed aan de organisatiekosten en fondsenwerving.

TROTS OP 2021

Steeds meer aandacht voor boerenlandvogels

Andrea Kuiper

De vogels van het boerenland zijn geliefd bij veel Nederlanders. Maar juist deze vogels gaan in rap tempo achteruit. Vogelbescherming besteedt er dan ook veel aandacht aan. En met effect. Volgens Andrea Kuiper, teamhoofd Landelijk Gebied bij Vogelbescherming, groeit het besef van urgentie.

Het gaat niet goed met de Nederlandse boerenlandvogels. De grutto, onze nationale vogel, ging sinds 1990 met meer dan 70% achteruit, zo becijfert Sovon. Voor de kempfaan is de afname zelfs meer dan 99%. De voornaamste oorzaak is het intensieve gebruik en de ver doorgevoerde rationalisering van het landgebruik in het landelijk gebied. Egalisatie, ontwatering, monocultuur en het gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen gaan slecht samen met een biodivers boerenland.

Vogelbescherming heeft veel aandacht voor de grutto. Gaat het Vogelbescherming alleen om weidevogels?

“Nee, wij richten ons ook op akkervogels, zoals patrijs en veldleeuwerik, en soorten van kleinschalig cultuurlandschap, zoals zomertortel en spotvogel. Daar gaat het eigenlijk nog slechter mee. De meeste aandacht gaat wel uit naar die boegbeeldsoorten zoals grutto en scholekster, omdat Nederland voor deze soorten internationale verantwoordelijkheid draagt. Veel akkervogels hebben een bredere verspreiding in Europa. Maar ook soorten als veldleeuwerik en patrijs hebben hier ➤

in Nederland – maar ook in de meeste andere landen – flinke klappen opgelopen. Het aantal patrijzen is bijvoorbeeld met 93% afgenomen sinds de jaren zestig van de vorig eeuw. En ook die willen we graag voor Nederland behouden. Daarom zijn we het zeer succesvolle project PARTRIDGE gestart, om de biodiversiteit in akkerland te vergroten. Meerdere landen zijn bij het project betrokken.”

Het boegbeeld grutto staat de laatste jaren bij veel Nederlanders beter op het netvlies, tot en met Kamermoties aan toe. Is dat een verdienste van Vogelbescherming?

“Vele organisaties hebben bijgedragen aan die groeiende populariteit, bijvoorbeeld Vroege Vogels met de verkiezing tot nationale vogel en de Nationale Postcode Loterij. Maar onze eigen acties en campagnes spelen zeker een grote rol. Het project Nederland-Gruttoland, dat in 2003 is gestart, is een belangrijke mijlpaal geweest om aandacht te vragen voor de achteruitgang van de grutto. Vanaf dat moment zoeken we samen met boeren en kleine zuivelverwerkers naar oplossingen en spreken we hen aan op hun verant-

woordelijkheid richting onze biodiversiteit. De laatste tien jaar richten we ons ook tot bedrijven zoals FrieslandCampina. Vroeger werden boeren nog weleens uitgelachen als ze aan vogelvriendelijk beheer deden: wat had je nou aan die ‘vogeltjesmelk’? Tegenwoordig realiseren steeds meer boeren zich dat natuurbescherming ook onderdeel kan zijn van hun verdienmodel.”

Hoe bedoel je dat?

“Neem onze campagne ‘Red de rijke Weide’. In de polder Mastenbroek bij Zwolle werken we samen met een biologische boer die besloot meer aan weidevogelbeheer te gaan doen. Hij houdt met maaien bijvoorbeeld rekening met het broedseizoen. Dat leidde tot de eerste ‘Red de Rijke Weide’-kaas in Nederland. Daarmee lieten we zien dat je meerwaarde kunt bieden door een streekproduct te maken met een bijzonder verhaal. Consumenten blijven daar best meer voor te willen betalen. Sindsdien is het assortiment vogelvriendelijke producten uitgebreid naar onder meer Weerribben Zuivel, Zuiver Zuivel, Terschellinger kaas, en niet te vergeten de Boeren van Amstel: in Amstelland hebben we zelfs geholpen een zuivelmerk op te

zetten samen met 21 boeren. Op zuivelwijzer.nl kan de consument zien welke vogelvriendelijke zuivel in de buurt wordt verkocht.”

Werken jullie nu met meer boeren samen?

“Dat doet Vogelbescherming al een tijd. In 2010 hebben we een netwerk opgezet van weidevogelboeren: boeren die hart hebben voor biodiversiteit op hun land en hun beheer daarop willen aanpassen. Het netwerk brengt ze bijeen en presenteert geslaagde voorbeelden. Ze kunnen zo ook sparren, elkaar inspireren en van elkaar leren. Wat werkt er, waar loopt het lastiger, en wat betekent dit voor je bedrijfsvoering? Samen kunnen we dan op zoek gaan naar duurzame financieringsvormen voor weidevogelbeheer. We zijn nu aan het kijken of we ook zoiets kunnen opzetten voor akkervogelboeren.”

Wat doet Vogelbescherming nog meer voor boerenlandvogels?

“Wat we vooral doen, is laten zien hoe het anders kan. Daarnaast is ook lobbyen een belangrijk onderdeel van ons werk. Niet alleen in Nederland, maar ook in Europa. ➤

KEMPHANEN

TURELUREN

KIEVITSKUIKEN

BELANGRIJK IN 2022

De eerste golf van het **AANVALSPAN GRUTTO** gaat van start. Er komen extra budgetten voor inrichting van de gebieden.

WE LOBBYEN BIJ DE OVERHEID zodat de plannen uit het regeerakkoord ook tot significant meer boerenlandvogels gaan leiden.

De **ZUIVELCAMPAGNE** krijgt een vervolg, om tot meer naamsbekendheid te komen en de omzet van de vogelvriendelijke zuivelproducten te verhogen.

Onze klacht bij de **EUROPESE COMMISSIE** over het in gebreke blijven van de Nederlandse overheid ten aanzien van de bescherming van weidevogels houden we aan.

Samen met **FILMMAKER RUBEN SMIT** lanceren we het nieuwe **educatieproject Grrutto-grutto**. Op 7 juli 2022 komt Smits gruttofilm in de bioscoop. Vogelbescherming heeft de film medegefinancierd en adviezen gegeven.

We starten met het **IDENTIFICEREN** en goed beschrijven van kerngebieden voor akkervogels.

We inventariseren de mogelijkheid om het **NETWERK BOERENLANDVOGELBOEREN** uit te breiden met akkervogelboeren.

PARTRIDGE wordt voortgezet en opgeschaald met een nieuw project in Groningen.

We proberen bijvoorbeeld samen met andere natuurorganisaties de vergroening van het Gemeenschappelijk Landbouw-beleid te beïnvloeden. Een derde van de Europese begroting gaat naar landbouw, dus dat is een heel grote knop waaraan je kunt draaien als je wilt dat de landbouw duurzamer wordt. Wij proberen de weten-schappelijke kennis die hierover bestaat, actief te delen met zo veel mogelijk partijen.”

“In principe zoeken we de samenwerking op en gaan we uit van een constructieve dialoog. Maar als dingen té lang duren, dan aarzelen we ook niet om de juridische weg te bewandelen. In 2016 hebben we bijvoorbeeld een klacht ingediend bij de Europese Commissie omdat Nederland niet genoeg deed om weidevogels te beschermen.”

“We monitoren zo veel mogelijk de effecten op de biodiversiteit. Duidelijk is dat we om landelijke trends te beïnvloeden in Nederland vooral op veel grotere schaal ruimte voor de natuur nodig hebben, ook in het landelijk gebied. Dat proberen we nu te bereiken door de kerngebieden veilig te stellen waarin nog wél boerenlandvogels broeden. Daar zetten we dan ook flink op in, samen met boeren. Bijvoorbeeld dus in Amstelland en op Terschelling met PolderPracht. Daar verbinden wij ons logo aan vogelvriendelijke streekproducten.”

Welke uitdagingen zijn er nog?

“Nederland is nog altijd vooral een exporteur van landbouwproducten: zo’n 80% van onze zuivel gaat de grens over. Al zou elke Nederlandse consument alleen nog maar duurzame producten kopen, dan nog heb je maar 20% van de markt te pakken. Daarin moeten we als maatschappij keuzes durven maken. En we hebben een overheid nodig die een stip op de horizon durft te zetten als het gaat om biodiversiteit in het landelijk gebied en daar ook een duidelijk en consistent beleid voor uitstippelt. Dat is nu niet het geval.”

Heb je dan wel vertrouwen in de toekomst...?

“Ja, er is echt momentum aan het ontstaan. Het wordt steeds duidelijker dat de huidige landbouw zijn grenzen heeft bereikt. Dat we andere keuzes moeten gaan maken. Dat gevoel van urgentie is er steeds meer. Maar dit soort grote transities vraagt nu eenmaal veel tijd. Dat schuurt met de urgentie en de snelheid waarmee onze grutto’s en patrijzen afnemen. Het is hoopgevend dat er nu politiek veel draagvlak is, bijvoorbeeld voor het Aanvalsplan Grutto. Maar het succes daarvan staat of valt met een goede uitvoering en langetermijnfinanciering. Er is dus zeker perspectief dat er dingen gaan veranderen.” ●

PATRIJZEN

Pieter Winsemius over het Aanvalsplan Grutto

‘Nederland heeft een **UITZONDERLIJKE** verantwoordelijkheid om deze soort te behouden’

Waarom heeft u het Aanvalsplan Grutto geïnitieerd?

“Als voorzitter van Natuurmonumenten leerde ik dat er eigenlijk drie bijzondere landschappen in Nederland zijn: de Wadden, de rivieren met de uiterwaarden en de lage weilanden. Met als bijzondere uitdaging: weidevogelbeheer kan niet zonder de boeren, een levende natuur heeft een levend platteland nodig. De grutto zit, net als andere weidevogels zoals de kievit, scholekster en tureluur, op een soort steile glijbaan naar beneden. En die achteruitgang wordt niet veroorzaakt in Afrika of Portugal, het probleem zit bij óns, de grutto krijgt hier niet genoeg jongen groot. En omdat dik 80% van de wereldpopulatie in ons land broedt, en Nederland dus een uitzonderlijke verantwoordelijkheid heeft om de soort te behouden, moeten we de strijd voor het herstel van de grutto voluit aangaan.”

Uw initiatief wordt gesteund door Vogelbescherming, It Fryske Gea en de Friese Milieu Federatie. Wat hebben we gezamenlijk al bereikt?

“Het doel van het Aanvalsplan Grutto is om 34 kansrijke gebieden van minimaal 1000 hectare weidevogelvriendelijk in te richten. Boeren die aan echt goed weidevogelbeheer doen, hebben minder melkopbrengst. Dat kost veel geld: agrarisch natuurbeheer bestaat eigenlijk uit het compenseren van inkomstenderving. Het ministerie van LNV heeft een mooi bedrag toegezegd; nog niet genoeg om het hele plan uit te voeren maar het beweegt de goede kant uit en we kunnen beginnen met de uitvoering! In dertien gebieden worden nu afspraken gemaakt met boeren om bijvoorbeeld het waterpeil te verhogen en het aantal hectaren kruidenrijk grasland drastisch uit te breiden.”

Wat gaat er gebeuren in 2022?

“De sleutel is gelegen in een goed verdienmodel voor de betrokken melkvee-houders. Met goede beheercontracten spelen ze quitte: hun inkomstenderving wordt opgevangen. Maar dat is niet voldoende om de grote sprong naar echt goed weidevogelbeheer te maken: ze moeten er idealiter op vooruit gaan. Dus zijn we bezig om voor die boeren de waterschapslasten en de pacht omlaag te krijgen. De Rabobank is over de brug gekomen en biedt de deelnemende boeren een lagere rente. Met partijen als FrieslandCampina, Ahold en Royal A-ware zijn we in gesprek voor een hogere melkprijs en met de Stichting Milieukeur voor goede spelregels. Vogelbescherming speelt daarbij een heel goede rol met een enorme deskundigheid en inzet. Jullie club heeft ook prima Haagse contacten, zo zijn er al vier moties nagenoeg kamerbreed gesteund.”

Wat is uw droombeeld als het gaat over de grutto en het Nederlandse boerenland?

“Terugkomend op die drie belangrijke landschappen: je kunt daar symboolsoorten voor kiezen. Op de Wadden was dat de zeehond. Daarvan waren er in de jaren negentig nog maar achthonderd over. We hoopten op een populatie van tweeduizend zeehonden, maar het zijn er veel meer geworden, zo’n zesduizend. In het rivierenlandschap kozen we de zalm als symbool. Na veel maatregelen kan de zalm, en met hem andere soorten, weer de rivier opzwemmen. Mijn droombeeld voor de grutto is dat er hetzelfde gebeurt als met de zeehond en de zalm. Dat er een gezonde populatie is, in een mooie biotoop, waar trotse boeren goed verdienen aan een mooi product en een natuurlijk landschap.” ●

RESULTATEN EN ACTIVITEITEN MET IMPACT IN 2021

Opstellen als mede-initiatiefnemer van het Aanvalsplan Grutto. Het plan is mede namens alle betrokken weidevogelprovincies aangeboden aan de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en kreeg in de Tweede Kamer een warm onthaal.

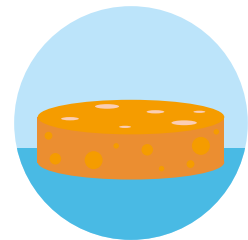

86.000

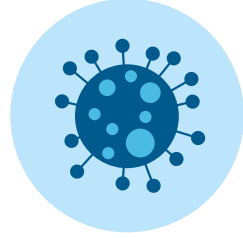
De petitie ter ondersteuning van dit Aanvalsplan Grutto is 86.000 keer ondertekend en werd aangeboden aan de vaste Kamercommissie van LNV.

Zuivelwijzer.nl is in mei gelanceerd en in die periode hebben we landelijk een campagne gevoerd om de vogelvriendelijke zuivel meer bekendheid te geven.

Naast de ondersteuning van zeven bestaande vogelvriendelijke merken hebben we in 2021 ook drie nieuwe vogelvriendelijke zuivelmerken aan de lijst kunnen toevoegen: Bastiaansen Weidevogelkaas, De Fryske en Klaverland Boerenbuiten van de PLUS.

Met de corona-epidemie als druppel die de emmer deed overlopen, heeft Boeren van Amstel na een faillissement een doorstart moeten maken. De zuivel wordt nu door Den Eelder verwerkt en door de Boeren van Amstel met succes in Amsterdam en omgeving verkocht.

In de kerngebieden die we hebben aangewezen (Idzega, Eemland, de Onnerpolder, Amstelland en Terschelling) zijn herstelprojecten uitgevoerd. Er zijn samen met boeren, collectieven en terreinbeheerders 'plasdrassen' aangelegd en kruidenrijk grasland.

Veel tijd hebben we besteed aan de lobby voor een beter Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Dat leidde niet tot een doorbraak, maar soms wel tot een succesje, zoals massale steun van het Europees Parlement voor de Europese Boer-tot-Bordstrategie en de verduurzaming van de landbouw.

Samen met vele partners voert Vogelbescherming een project uit om de biodiversiteit in akkergebieden te verbeteren: PARTRIDGE. Dat lukt zo goed dat andere partijen de aanpak overnemen.

Samen met andere natuurorganisaties zijn we scherp op landbouwbeleid. Zo vonden we het Nationaal Strategisch Plan (NSP) voor de landbouw onvolledig en ondermaats en niet ambitieus en concreet genoeg om de Nederlandse landbouw te vergroenen.

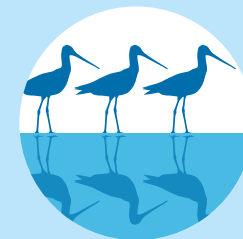
We waren volop in gesprek met provincies over herstel van leefgebied voor weidevogels. Ook ondersteunen we lokale initiatieven als er leefgebied van weidevogels op het spel staat door bouwplannen of andere economische plannen.

Het project Wadvogels van Allure is afgerond. Verspreid over het Waddengebied is 150 hectare vogelakkers aangelegd. De mede door ons mogelijk gemaakte documentaire 'Het raadsel van de blauwe kiekendief en de velduil' werd uitgezonden op NPO2.

We riepen het kabinet en de Tweede Kamer op: stop falend beleid en red de vogels van het boerenland. Het hele landelijke gebied zal moeten voldoen aan een Basiskwaliteit Natuur.

De financiering van het Aanvalsplan Grutto is voor de eerste jaren geregeld. De overheid investeert tot 2027 bijna 70 miljoen euro extra. Er worden 34 gebieden van minimaal 1000 hectare ingericht.

Ook in 2021 hebben we Sovon en de Rijksuniversiteit Groningen gevraagd het aantal uitgevlogen jonge grutto's te onderzoeken. Ondanks eerdere lichtpuntjes door het natte voorjaar bleken er toch te weinig grutto's uitgevlogen te zijn om de populatie in stand te houden.

Naar aanleiding van een internationaal actieplan is er een aantal maatregelen in gang gezet om de achteruitgang van de zomertortel zo snel mogelijk te stoppen. Zo is de jacht op de zomertortel in zuidelijk Europa de komende jaren aan banden gelegd. In Zeeland zijn we begonnen met een onderzoek hoe we de soort erbovenop kunnen helpen.

NATUUR IN DE STAD OP DE KAART GEZET

Het Stadsvogelprogramma van Vogelbescherming begon in 2004 met het uitbreiden van nestgelegenheid voor stadsvogels als de huismus en het stimuleren van groene tuinen. Daarmee heeft Vogelbescherming belangrijk bijgedragen aan het op de kaart zetten van de zorg voor stadsnatuur. Dat blijven we doen, met extra nadruk op het belang van een groene en biodiverse inrichting van de openbare ruimte, meldt Stefan Vreugdenhil, teamhoofd Stadsvogels.

Stefan Vreugdenhil

Hoe een bescheiden project voor nestvoorzieningen voor vogels en vleermuizen in een Brabantse stad uitgroeide tot een aanpak om natuurinclusief bouwen landelijk op de kaart te zetten. Dat is in een notendop een belangrijke verworvenheid van de afgelopen jaren als

het gaat om de inspanningen van team Stad bij Vogelbescherming. Teamhoofd Stefan Vreugdenhil: "Het begon in de gemeente Tilburg, daar zetten Vogelbescherming en de Zoogdiervereniging een project op om het toepassen van inbouwvoorzieningen - nestgelegenheid - voor vogels en vleermuizen te stimuleren. De Provincie Noord-Brabant financierde dit. Maar al gauw toonden andere Brabantse

gemeenten ook interesse: Breda, Eindhoven, Den Bosch en Helmond. Het project 'B5' was geboren. Maar er toonden nóg meer gemeenten interesse én toen zagen we ook kansen om het inbouwen van nestkasten nadrukkelijker te combineren met het vergroenen van de omgeving."

"Vanuit een klein project waarbij we bij wijze van spreken met een nestkast onder onze arm naar de gemeente gingen, groeide het idee om het uit te breiden naar de hele provincie Noord-Brabant onder de naam 'Heel Brabant bouwt natuurinclusief'. Dit werd een communicatieproject waarin we werksessies hebben gehouden met gemeenten, corporaties en projectontwikkelaars, en we hulpmiddelen ontwikkelden zoals de website bouwnatuurinclusief.nl. Ook de provincie Overijssel en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland droegen hieraan bij. Verder vernieuwden we de checklist groenbouwen.nl. Daarnaast hebben we vakbroeders aan elkaar gekoppeld op dit onderwerp. We konden ook bij heel veel gemeenten en corporaties ons verhaal doen en hebben meerdere symposia georganiseerd. Met de gemeente Breda

HUISMUSSEN

zelfs voor 200 geïnteresseerden. Natuurinclusief bouwen is hierdoor echt op de agenda komen te staan.”

Bouwbesluit en Award

“We willen op allerlei manieren natuurinclusief bouwen stimuleren. In 2019 en 2021 hebben we daarom ook de Award Natuurinclusief bouwen en ontwerpen uitgereikt – 2020 viel door corona in het water. Bedrijven zijn heel enthousiast om daaraan mee te doen, en het levert publiciteit op. Daarnaast is dankzij actieve lobby van Vogelbescherming en partners zoals Ballast Nedom Development een Kamermotie aangenomen die zegt dat maatregelen voor de natuur in het Bouwbesluit moeten komen.”

Iedereen kan wat doen

“Een groene stad is niet alleen zaak voor professionals, iedereen kan iets doen in de tuin, op het balkon of op het dak. Onze tuintips voor een vogelvriendelijke tuin vinden gretig aftrek, via bijvoorbeeld een succesvolle e-mailing voorafgaand aan de Nationale Tuinvogeltelling. We blijven ons op dat vlak doorontwikkelen en spreken er een breed scala van doelgroepen mee aan. Via MijnVogeltuin bereiken we tienduizenden mensen die net starten met tuinieren. Eerder al werden we partner van Operatie Steenbreek en zetten we de Jaarrond Tuintelling op, een citizen science-project met als doel zicht te krijgen op het voorkomen en de trends van onder andere vogels, zoogdieren, vlinders en ook planten in tuinen in dorpen en steden. Het is inmiddels een krachtige langjarige dataset

waar we echt iets mee kunnen. Sovon gaat voor een nieuwe Stadsvogelbalans voor het eerst gegevens gebruiken uit de Jaarrond Tuintelling.”

Belangrijk in 2022

“We hebben op het gebied van neststenen voor gebouwbewonende soorten flinke stappen gezet en het belang van groene tuinen geagendeerd. Maar we gaan nu een stap verder: we gaan de focus leggen op het belang van openbaar groen in de stad. We willen nog meer weten over de kwaliteit van het openbaar groen, zodat we dat kunnen helpen verbeteren. Ook in relatie tot klimaatadaptatie, het tegengaan van wateroverlast en het beperken van hittestress in steden. We hebben wat dat betreft de wind mee, maar er is ook een uitdaging: er moeten veel woningen worden gebouwd de komende jaren.”

“We lopen zijdelings mee in een project van Wageningen University, ze onderzoeken onder andere in Arnhem hoe beplanting kan helpen hitte in de stad tegen te gaan. Wij denken mee hoe het iets oplevert voor insecten en vogels. 2022 is bovendien het Jaar van de Merel, want ook deze algemeen voorkomende vogel staat onder druk. Groene tuinen zijn voor de merel erg belangrijk, te veel mensen kiezen nog voor kale schuttingen en tegels in de tuin.”

“Ook gaan we in 2022 gewoon door met natuurinclusief bouwen en inrichten verder op de kaart zetten – onder meer via de gemeenteraadsverkiezingen – en we gaan onderzoeken hoe we met name vogels en vleermuizen kunnen beschermen als huizen worden verduurzaamd. Die raken hun

SPREEUW

RINGMUS

GEVELTUIN IN LONDEN

plek kwijt als een huis wordt geïsoleerd terwijl in 1 op de 10 huizen vleermuizen wonen. Een ingewikkeld probleem.” “Het leuke aan dit werk is, dat we heel veel samenwerken met partijen zoals gemeenten, bouwbedrijven en woningcorporaties. Overheden luisteren graag naar onze professionele

adviezen. En dat we een heel netwerk hebben van vrijwillige Stadsvogeladviseurs en Tuinvogelconsulenten! Zelfs in de coronatijd zijn zij zo goed mogelijk doorgegaan met hun werk, heel bijzonder om te zien. Wat we bereikt hebben, hebben we met het hele team bereikt.” ●

GIERZWALUWNESTEN IN LEIDEN

Het traject van duurzaam idee naar duurzame wijk kost vaak jaren. Maar in de nieuwe wijk Berckelbosch Eindhoven gaat het een stuk sneller. Met maar liefst duizend woningen werkt het project van Ballast Nedam Development als doorlopende proeftuin waarin de laatste duurzame ontwikkelingen meteen in de praktijk kunnen worden gebracht, vertelt projectontwikkelaar Michiel Blom van Ballast Nedam Development. Het project won daarmee de Brabantse Award Natuurinclusief Bouwen en Ontwerpen van Vogelbescherming.

De grote omvang van Berckelbosch zorgt juist voor snelle verduurzaming?

“In de afgelopen jaren hebben we duurzaamheid en vooral gezonde verstedelijking steeds hoger in het vaandel gekregen bij Ballast Nedam Development. Normaal gesproken duurt het in de bouwwereld een jaar of vijf voordat je nieuwe inzichten daadwerkelijk in de praktijk kunt brengen. Maar bij ons lag er al een proeftuin klaar: de structuren van Berckelbosch lagen al vast, in de basis wisten we hoe de wijk eruit kwam te zien, maar vijfhonderd van de duizend woningen waren nog niet gebouwd. Die open plekken in het plan gebruiken we nu om de duurzaamheid te verhogen. We creëren er lucht en ruimte, we maken gezonde, duurzame woningen. Er is minder aandacht voor auto’s en meer voor langzaam verkeer. En we creëren ruimte voor community, voor elkaar ontmoeten en samenzijn in de groene zones.”

Hoe ziet dat er concreet uit?

“Dit deel van Eindhoven ligt tussen twee ecologische zones die we met elkaar verbinden. We handhaven de bestaande bomen en vervangen stenen afscheidingen door groen; dat is goed tegen hittestress. Het groen wordt ook wat wilder, niet zo strak en geschoren; het wordt laagintensief of extensief beheerd. Dat trekt meer insecten en vogels.”
“Ook leggen we wadi’s aan: brede, platte kuilen die met elkaar in verbinding staan

Ballast Nedam Development winnaar Award Natuurinclusief Bouwen en Ontwerpen

‘We willen laten zien dat het kan’

en overvloedig regenwater kunnen bergen. Die kun je dubbel gebruiken want meestal staan ze droog, dan kun je er bloemen en planten laten groeien en speelelementen aanleggen voor kinderen.”
Per woning bouwen we minimaal twee of drie neststenen in. Dat doen we in samenwerking met Vogelbescherming en de Zoogdierverseniging, en met steun van de provincie”

En de bewoners, spreken jullie die ook aan?

“We doen zeker aan bewustwording. Met het tuincentrum in de buurt gaan we een aantal ecologische voorbeeldtuinen inrichten. Samen met Vogelbescherming proberen we bewoners te enthousiasmeren om hun tuin vogel- en vlindervriendelijk te maken. We delen voorlichtingspakketten uit over vogelkastjes en -voedsel en in het voorjaar gaan we vogelsafari’s organiseren. Mensen waarderen dat zeer. De vogels trouwens ook; sommige vogelkastjes waren al bewoond voordat de woning werd opgeleverd.”

Waarom zijn jullie zo begaan met duurzaamheid en natuurinclusief bouwen?

“Ik zou haast zeggen: als we het niet doen dan is het einde der tijden wel aangebroken. Wij hebben de handschoenen opgepakt omdat we zien dat de energietransitie meer hulp nodig heeft. Het Bouwbesluit is daarin geen sturend instrument meer, daarom hebben we ons eigen Ballast Nedam Development Besluit uitgebracht. Daarin leggen we de lat vele malen hoger. Wij bouwen energiezuinig: onze woningen gebruiken geen fossiele energie en wekken hun eigen energie op. Dat maakt het niet eenvoudiger – herhalen wat je altijd deed, is makkelijker – maar het maakt het vak wel veel leuker en ik krijg er energie van. Wij willen ook laten zien dat het kan en anderen inspireren om het ook te doen. Als iedereen het doet, dan heeft het vele malen meer impact.” ●

RESULTATEN EN ACTIVITEITEN MET IMPACT IN 2021

Vogelbescherming was mede-initiatiefnemer van het **MANIFEST NATUURINCLUSIEF BOUWEN**, samen met bouwbedrijven. Dat leidde onder meer tot een aangenomen motie in de Tweede Kamer om bij nieuwbouwprojecten standaard nestvoorzieningen te gaan inbouwen. Ook onze lobby voor een Basiskwaliteit Natuur leidde tot een aangenomen Kamermotie.

Vogelbescherming stimuleert natuurinclusief bouwen. In oktober hebben we de Award **NATUUR-INCLUSIEF BOUWEN EN ONTWERPEN** uitgereikt aan Dakenstroom. Zij wonnen met een renovatieproject van de huurwoningen van woningbouwcorporatie Casade. De Brabantse winnaar was **BERCKELBOSCH IN EINDHOVEN**, ingezonden door Ballast Nedom Development. Daarnaast gaven we een nieuwe reeks **FACTSHEETS** uit over stadsnatuur met tips voor een vogelvriendelijke leefomgeving voor beleidsmakers, bouwers en bewoners.

Vogelbescherming is partner van Operatie Steenbreek. **HOOGTEPUNTEN STEENBREEK 2021:** NL vergroent; NK Tegelwippen; het Vergeten Plantseizoen.

Vogelbescherming is initiatiefnemer van de **JAARROND TUINTELLING** waarmee we tuinbezitters zowel stimuleren data over stadsnatuur aan te leveren als om hun tuin nóg natuurvriendelijker in te richten. In 2021 zijn er 64.311 tellingen ingevoerd, een record.

SAMEN MET VRIJWILLIGERS stimuleren we overal in Nederland een groene omgeving. Onze Tuinvogel-consulenten gaven in 2021 **273 PERSOONLIJKE ADVIEZEN** op maat voor een groenere tuin. De vrijwillige Stadsvogeladviseurs zetten zich in om gemeenten te stimuleren meer biodiversiteit in hun plannen op te nemen.

We hebben in 2021 afspraken gemaakt met **VIVARA** om toe te werken naar een **COMPLEET BIOLOGISCH INHEEMS AANBOD AAN TUINPLANTEN** via onze webshop.

Vogelrijkdom in de Wadden beschermd, toch bedreigd

ROTTUMERPLAAT

Ingrid Aaldijk

Gerrit Dommerholt

Bij wijze van situatieschets, waar komen de bedreigingen vandaan?

Gerrit: “Van alle kanten! En dat is anders dan je misschien zou verwachten in een Natura 2000-gebied en een gebied met de UNESCO Werelderfgoedstatus. Om te beginnen, de verwachte zeespiegelstijging als gevolg van klimaatverandering. Dan kunnen de vogels niet meer bij hun voedsel dat ze uit wadplaten halen. Die gedekte tafel zou kunnen verdwijnen. Ook de opwarming van de zee kan desastreus uitpakken. Een graad verschil kan het voedselweb al op z'n kop zetten. Dat bleek al uit massale kokkelsterfte in de droge en warme jaren 2019 en 2020. Nu al laten de gevolgen van onvoorspelbaar en extremer weer zich voelen door bijvoorbeeld frequentere voorjaars- en zomerstormen waardoor nesten wegspoelen.

Een ander belangrijk probleem is een gebrek aan natuurlijke dynamiek en daardoor hogere waterstand, als gevolg van alle bedijkingen. Veel vogels moeten het daardoor hebben van kunstmatige broedplekken die binnendijs liggen, waar ze te maken hebben met allerlei predatoren die wel een ei of kuiken lusten. En dan is er nog de bodemberoerende visserij. Sinds 2005 is de mechanische kokkelvisserij weliswaar verboden. En dit heeft geleid tot herstel van het aantal kokkels in de Waddenzee, een belangrijke voedselbron voor vogels, maar zulk systeemherstel gaat ontzettend langzaam. Daar gaan vele jaren overheen! Wat betreft mosselen en garnalen worden er nu stappen gezet, maar moet er nog veel gebeuren.

In de duinen van het Waddengebied zie je de gevolgen van stikstofdepositie. Daartegen worden dan grote grazers ingezet, die weer problematisch blijken voor de blauwe kiekendief. Recent in het nieuws was de mogelijke verstoring die de aanleg van een kabel zou geven die de stroom moet aanlanden van windenergie op zee, net als gaswinning onder de Waddenzee. Gelukkig lijken beide niet door te gaan door acties van de natuurorganisaties. Het geeft wel aan

SAMENWERKEN VOOR EEN VITALER WADDENGEBIED

Vogelbescherming Nederland ontwikkelt **Wij&Wadvogels** niet alleen, maar doet dat in samenwerking met Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, It Fryske Gea, het Groninger Landschap, Landschap Noord-Holland, De Waddenvereniging, The Fieldwork Company en de Rijksuniversiteit Groningen.

dat er voortdurend strijd gevoerd moet worden voor het belang van de natuur.” **Ingrid:** “Menselijke verstoring is dan nog niet genoemd. In het Waddengebied kun je echt genieten van de natuur. Maar met de toenemende aantallen toeristen, de loslopende honden, buitendijkse fietspaden en alle recreatiemogelijkheden, zijn we ook tegen grenzen aan het lopen. Al met al kun je zeggen dat de natuur van het Waddengebied sterk onder druk staat.”

Welke kansen liggen er om daar wat aan te doen?

Ingrid: “Een belangrijke hoofdlijn voor ons is om meer dynamiek terug te brengen in het Waddengebied en daarvoor is meer ruimte nodig aan de randen van de Waddenzee. Bijvoorbeeld door zachte zout-zoet-waterovergangen te creëren waardoor er binnendijs meer geschikte plekken voor vogels ontstaan. Dat kan bijvoorbeeld meegenomen worden als er toch dijkwerkzaamheden plaatsvinden.” **Gerrit:** “We kunnen als Vogelbescherming maar beperkt draaien aan knoppen die de ‘opwarming van de aarde’ tegen gaan. Dus we moeten ons richten op zaken waar onze stem en onze acties wel ➤

Misschien wel ons belangrijkste natuurgebied in Nederland: de Wadden. Vogelbescherming maakt zich hard voor de vele, vele vogels die er hun leefgebied hebben, als broedvogel of als trekvogel en wintergast. Ingrid Aaldijk en Gerrit Dommerholt zijn namens Vogelbescherming nauw betrokken bij het project Wij&Wadvogels, dat belangrijk bijdraagt aan de verbetering van de Waddennatuur.

Waarom is het Waddengebied voor Vogelbescherming zo belangrijk?

Ingrid: “10 tot 12 miljoen vogels maken er jaarlijks gebruik van tijdens hun wereldwijde trekroutes. Om te rusten, te ruïen, te broeden of te foerageren. Alleen al daarom is het een uniek natuurgebied, ook wereldwijd. De Waddenzee is niet alleen onmisbaar voor trekvogels, maar ook voor broedvogels. Het baart ons grote zorgen, dat zowel de broedvogels als de trekvogels die het meest afhankelijk zijn van de Wadden op de zogeheten ‘Oost-Atlantische’ trekroute het slecht doen. Daarom hebben de Wadden voor Vogelbescherming een hele hoge prioriteit.”

KLUTEN

verschil maken. Heel belangrijk is dat in de ‘Agenda voor het Waddengebied 2050’ als hoofddoelstelling voor de Waddenzee ‘een duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het unieke open landschap’ is opgenomen. Dat ging niet vanzelf. Daar heeft Vogelbescherming samen met de andere natuurorganisaties voor moeten knokken achter de schermen. Dus het medegebruik van de Waddenzee – denk aan baggeren, havenuitbreidingen, vissen, aanlanden energiewinning enzovoorts – mag geen schade aan het gebied geven. Dat is in potentie een krachtige toetssteen. Door lobby en overleg hopen we de komende tijd als Coalitie Wadden Natuurlijk – de naam waaronder we samenwerken als natuurorganisaties – positief bij te dragen aan een beter medegebruik van de Waddenzee. Belangrijk hierbij is dat we veel meer uitgaan van herstel van grote ecosystemen door natuurlijk processen de ruimte te geven.”

Welke impact heeft Vogelbescherming al bereikt voor dit gebied?
Gerrit: “Velerlei. Dankzij onze vasthoudendheid is de mechanische kokkelvisserij gestopt. Recentelijk sloten we met veel partijen een Mosselconvenant met daarin bindende afspraken. In 2029 zal de schadelijke visserij van mosselzaad op de bodem van de Waddenzee geheel beëindigd zijn en moet de mosselvisserij duurzaam zijn. Dat had eigenlijk al geregeld moeten zijn in 2020 én we moeten nog zien dat dit convenant overeind blijft, maar als het lukt, is dat heel belangrijk. Ik vind ook dat we een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de uitgangspunten van de natuurbescherming in het gebied, die zijn breed overgenomen. Enerzijds draagvlak voor natuur creëren en mensen laten genieten van de natuur zonder te verstoren, anderzijds concrete natuurherstelmaatregelen uitvoeren, gecombineerd met een stevig monitorings- en kennisprogramma. Dat laatste is heel belangrijk. Daardoor weten we of vogels het goed of slecht doen en of de genomen maatregelen vruchten afwer-

TERSCHELLING

BALGZAND

pen. Deze aanpak is ook overgenomen in de Zuidwestelijke Delta.”
Ingrid: “Via gratis vogelkijkkaarten wisten we meer dan een miljoen bezoekers aan het Waddengebied te bereiken. Ook zijn we een campagne gestart over verstoring onder de noemer ‘Wad doe jij?’, waarvoor Ruben Smit een korte film heeft gemaakt. Daarmee willen we het bewustzijn van bezoekers en bewoners vergroten over verstoring van vogels. En we hebben daarnaast samen met de terreinbeheerders ook vele gebieden voor vogels verbeterd en uitgebreid. Toen het programma onder de noemer Rust voor

Vogels, Ruimte voor Mensen afliep, konden we een vervolg maken met Wij&Wadvogels, een programma met dezelfde uitgangspunten en ook weer mede dankzij financiering van het Waddenfonds. Daardoor zijn recent nog weer twee gebieden voor vogels verbeterd en uitgebreid – Hegewiersterfjild en Ruidhorn (zie kader) – , en daar komen nog de nodige plekken bij. We maken ons nu ook sterk voor een vervolg van Wij&Wadvogels na 2023. Daar is ondanks alle resultaten die we al hebben weten te boeken, nog steeds alle aanleiding toe. Natuurbescherming is een zaak van lange adem.” ●

Willem Klok van Natuurmonumenten

‘Ruidhoorn sterk verbeterd voor pioniersoorten’

Een van de pijlers van het programma Wij&Wadvogels – waarvan Vogelbescherming de penvoerder is – is het verbeteren en aanleggen van leefgebied voor vogels. Zo ook in Ruidhorn, een binnendijks natuurgebied in de Groningse Emmapolder in het oostelijk Waddengebied, waar pioniersoorten nu beter terecht kunnen.

In het verleden werd Ruidhorn aangelegd als natuurcompensatie voor uitbreidingen van de Eemshaven. Dankzij Wij&Wadvogels heeft terreinbeheerder Natuurmonumenten het gebied Ruidhorn in 2021 sterk kunnen verbeteren voor pioniersoorten zoals kluut, bontbekplevier en visdief. Willem Klok, projectleider bij Natuurmonumenten, meldt een reeks getroffen maatregelen. “We kunnen nu door een aantal nieuwe stuwen in het gebied de waterstand ongeveer tot op de

centimeter regelen. Daarnaast hebben we een aantal broedeilandjes aangelegd met schelpzand, waar pioniervogels graag hun nest maken. Verder hebben we onder water verhogingen aangebracht, zodat we de eilandjes goed kunnen bereiken om onderhoud te verrichten. Dat is nodig om dit type habitat in stand te houden, anders verruigt het heel snel. Een uitdaging zal nog zijn om vossen weg te houden van de eilandjes.” Willem Klok hoopt dat Ruidhorn een voorbeeld kan zijn voor hoe je binnendijkse hoogwatervluchtplaatsen kunt aanleggen tegen betrekkelijk geringe kosten. “Als er ergens onderhoud aan dijken wordt uitgevoerd, is het goed mogelijk om dit in de planvorming mee te nemen.” ●

Leo Bruinzeel

**'We moeten
het dijkdenken
doorbreken'**

Vogelstand IJsselmeergebied niet florissant

Het is een van onze grootste natuurgebieden van Nederland: het IJsselmeergebied. Voor vogels kan het belang ervan niet genoeg worden benadrukt, zowel voor broedvogels (visdief) als overwintelaars (kuifeend, tafeleend). Tienduizenden vogels maken er jaarlijks gebruik van. Voor Vogelbescherming vormt dit grootste zoetwatergebied van West-Europa een belangrijke prioriteit.

Hoe belangrijk het IJsselmeergebied ook is, de stand van de vogels is er niet florissant. De oorzaken van die tanende vogelaantallen zijn divers, zo geeft Leo Bruinzeel aan, projectleider bij Vogelbescherming. "Door onder meer het onnatuurlijk peilbeheer - in de winter laag en de zomer hoog - en de harde dijken, zijn er onvoldoende geleidelijke, natuurlijke land-waterovergangen waar vissen kunnen paaien en opgroeien en vogels voedsel kunnen vinden."

Aan alle kanten wordt intussen wel gewerkt aan herstel van de ecologische kwaliteit van het gebied. Vogelbescherming vervult daarin vaak de rol van katalysator en verbinder. We hebben er een tand bijgezet als het gaat om het benadrukken van het IJsselmeergebied als natuurgebied. Leo Bruinzeel merkt dat die gedachte steeds beter begint te landen. "Zowel in bestuurlijk Nederland als bij een breder publiek. De afgelopen jaren hebben we daar behoorlijk aan getrokken. In 2021 hadden we veel

succes met een aantal inhoudelijke interactieve webinars, waarbij meer mensen aanhaakten dan als je zoiets in een zaaltje zou doen en er alleen usual suspects komen. Vermeldenswaardig is ook de reizende tentoonstelling over de sterns en de natuur van het IJsselmeergebied die werd ontwikkeld. Eerder al hebben we vogelfietsroutes en vogelherkenningskaarten gemaakt."

Duurzame Visserij

Cruciaal voor vogels is natuurlijk het voedselaanbod. In 2019 sloten - mede op aandringen van Vogelbescherming - alle partijen een welhaast historisch akkoord om de visserij in het IJsselmeer te verduurzamen; wat de steeds terugkerende gang naar de rechter voorkomt, iets waar alle partijen blij mee zijn. Als uitvloeisel daarvan wordt intussen met de visserijsector en de wetenschap overlegd om te komen tot een gezonde visstand en een duurzame vorm van ➤

KUIFEEND

WITWANGSTERN

visserij, een visserij waar vogels niet langer - onbedoeld - het slachtoffer worden. De visserij op spiering, stapelvoedsel voor heel veel vogels, is dankzij Vogelbescherming (in ieder geval tijdelijk) gestopt.

Voorbeeldprojecten

Met geld van de Nationale Postcode Loterij werkt Vogelbescherming ook aan projecten in Noord-Holland en in Friesland om oevers te ‘verzachten’. Samen met Staatsbosbeheer wordt hiervoor op twee plaatsen aan de Noord-Hollandse Markermeerkust, onder meer bij de Schardammer Kogen, een vooroever met eigen peilbeheer ontwikkeld, die kan dienen als paai- en opgroeigebied voor vis. Zulke voorbeeldprojecten laten zien wat er aan natuurwinst te behalen valt zonder daardoor de waterveiligheid of zoetwatervoorziening aan te tasten. Bij Tacozijl en de Mokkenbank wordt dit samen met 't Fryske Gea gedaan. Beide projecten zouden al eerder afgerond zijn, maar doordat ze onderdeel werden van een groter programma – wat de impact behoorlijk vergroot – zal de voltooiing ervan later plaatsvinden.

Energiewinning

Een bedreiging voor het gebied van de laatste jaren is het gebrek aan regie bij het vaststellen van de zogeheten Regionale energiestrategieën. Leo: “Je merkt dat de energieregio’s voor het plaatsen van de windturbines vooral naar de randen van zo’n gebied kijken. Met als gevolg dat ze allemaal rondom het IJssel- en Markermeer komen te liggen. Of dat de drijvende zonnepanelen van

PORSELEINHOEN

Noord-Holland niet in het Friese windpark gelegd kunnen worden, waar ze dan nog het minste schade berokkenen, omdat de opbrengst van de duurzame energie-opwekking dan niet meetelt voor Noord-Holland. Gelukkig staan deze ontwikkelingen nu wel op de agenda van het Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied.”

Multifunctioneel ruimtegebruik

“Vogels leggen de verbinding tussen het land aan de ene kant en het water aan de andere kant”, merkt Leo op. Alleen daarom al is het logisch dat Vogelbescherming zich druk maakt over de natuur van het IJsselmeergebied. En dus onvermoeibaar pleit om die harde overgangen te verzachten. Dat kan ook in combinatie met energieopwekking, zoals een alternatief plan voor zonnematen in het IJsselmeer laat zien dat Vogelbescherming in 2021 samen met diverse partners heeft gepresenteerd: de ruimtelijke verkenning Multifunctionele Achteroever Wieringermeer.

“Het Wieringermeergebied is nu vooral een eendimensionaal, agrarisch landschap. Door binnen het huidige, fraaie verkavelingspatroon nieuwe natuur te combineren met zonnepaneelvelden kunnen we veel planten- en diersoorten kansen bieden. We willen binnendijs en buitendijs ook meer met elkaar verbinden. Zo ontstaan binnendijs paaiplassen voor vissen en kunnen watervlooiën zich voortplanten. Deze dieren kunnen vervolgens overgezet worden naar het IJsselmeer, waar ze de ecologie versterken. Binnen het IJsselmeer is dit lastig omdat het waterpeil daar onnatuurlijk is. Dus binnendijkse natuur helpt zo de

TAFELEEND

buitendijkse. We moeten het dijkdenken doorbreken en naar slimme oplossingen zoeken.”

Recreatie

Naast het verbeteren van de natuurkwaliteit van de oevers, alternatieven voor duurzame energieopwekking én duurzame visserij richt Vogelbescherming haar pijlen op niet versturende recreatie. Leo: “Zonering is hier de sleutel. Daarover moeten betere afspraken komen. Niet alles kan op elke plek. Daarover zijn we in gesprek met de betrokken partijen.”

Trots op het IJsselmeergebied

Of de toekomst rooskleurig is voor het IJsselmeergebied weet Leo nog niet zeker. “Er lopen nu veel goede projecten – denk bijvoorbeeld ook aan de Marker-Wadden en de vismigratierivier – maar we hebben geen garantie dat die bij elkaar genoeg zijn om vogelpopulaties duurzaam te herstellen. Daarom zullen we goed de vinger aan de pols moeten houden. Als er meer nodig is, moeten we daarvoor zorgen. Te meer omdat nog ongewis is welke invloed de opwarming van de aarde op langere termijn op het IJsselmeergebied gaat hebben. Voor ons gaat het de komende tijd belangrijk worden om de bewoners en gemeenten aan de oevers veel meer bij de natuur van het gebied te betrekken, met natte natuurgebieden, natuurvriendelijke wijken en landbouw in een zone van 20 kilometer rondom het IJsselmeergebied. Zodat er meer liefde en draagvlak ontstaat en mensen met trots gaan zeggen: ik ben een IJsselmeerbewoner!” ●

Roel Doef van Rijkswaterstaat

‘Vogelbescherming vertolkt duidelijke visie’

Namens Rijkswaterstaat is Roel Doef als adviseur Water Management betrokken bij het IJsselmeergebied. Hij richt zich op innovatie in waterbeheer, is onderdeel van het team dat werkt aan de Agenda IJsselmeergebied 2050 én hij werkt aan het opzetten van een netwerk gericht op internationaal kennis uitwisselen over ‘ondiepe meren’.

Roel leerde Vogelbescherming kennen toen hij langer geleden met een groep studenten bij Vogelbescherming op bezoek kwam. Dat gebeurde als onderdeel van een onderzoek hoe het concept rondom achteroevers verder uitgewerkt kon worden - in de geest van het project Ach-

teroever Koopmanspolder. Daarbij gaan een dynamisch waterpeil en waterberging hand in hand met natuurontwikkeling (vogels, vissen) en recreatie. “Dat vond ik toen een mooie kennismaking. Jullie waren en zijn heel benaderbaar. Ook om eens los van de waan van de dag en meer formele bijeenkomsten te brainstormen.” “Mooi om te zien vind ik ook dat jullie in gesprek blijven met alle betrokkenen, al schuurt het soms omdat er verschillende belangen zijn. Vogelbescherming vertolkt dan ook een duidelijke visie waarbij het IJsselmeergebied niet op zichzelf staat, maar onderdeel is van een watersysteem met rivieren, meren en de zee. En jullie geven goed de belangrijke rol aan die

het gebied vervult in de trekroutes van vogels, die lopen van Siberië tot diep in Afrika. Dat resulteert dan in constructieve oplossingen waarbij Vogelbescherming - net als de vogels eigenlijk - het land voor en het water achter de dijk met elkaar wil verbinden.” “Om naast de voorbeeldprojecten die jullie geïnitieerd hebben, nog meer impact te bereiken is het in de toekomst goed als Vogelbescherming aanhaakt bij de grotere opgaven in het gebied, denk aan hoe wordt omgegaan met waterpeilstijging als gevolg van klimaatverandering. Bij zulke projecten - waarvoor ook geld vrijgemaakt wordt - kunnen jullie dan goed het vogel- en natuurbelang inbrengen. Jullie kunnen ook nog meer dan nu al gebeurt, ervoor helpen zorgen dat er breed in de samenleving een duidelijk beeld ontstaat van het IJsselmeergebied als natuurgebied.” ●

IJSSELMEERNATUUR

BELANGRIJK IN 2022

WIJ&WADVOGELS; Meer gebieden verbeterd voor vogels. Pilot dynamisch zoneren in Westhoek afgerond om verstoring tegen te gaan. Vervolg bewustwordingscampagne over verstoring ‘Wad doe jij?’.

HOLWERD AAN ZEE; aanpassingen aan plan onderzoeken, zodat de gewenste natuurwinst ook echt gerealiseerd wordt.

IJSSELMEER; afronding Project Meer IJsselmeer, vervolgplan integraal programma rondom IJsselmeer voor verder aansluiting met achterland.

NOORDZEE; Lobby voor prioritair opstellen van de soortbeschermingsplannen uit het Noordzeeakkoord voor kwetsbare zeevogels, het indienen van beschermingsmaatregelen die horen bij Bruine Bank en Friese Front door het ministerie van LNV en voor het in stand houden van vogelpopulaties bij de energietransitie.

ZUID-WESTELIJKE DELTA; Actieplan met herstelmaatregelen in eindfase.

WETLANDWACHTEN; Nieuwe opzet van het netwerk in uitvoering.

GROTE KAREKIET

ZWARTE STERN

HOLWERD AAN ZEE

KLIMAATBUFFER

RESULTATEN EN ACTIVITEITEN MET IMPACT IN 2021

BRUINE BANK in Noordzee dankzij Vogelbescherming definitief uitgeroepen tot Natura 2000-gebied.

Eerste stap **ACTIEPLAN ZUID-WESTELIJKE DELTA** in uitvoering. Vaststellen streefwaarden van vogelpopulaties.

Twee schop-in-de-grondprojecten **WIJ & WADVOGELS** voltooid (Ruidhoorn en Hegewiersterfjild). Campagne ‘Wad doe jij?’ gestart om verstoring van trekvogels tegen te gaan. Documentaire over velduil en blauwe kiekendief uitgezonden via BNN/VARA.

MOSSELCONVENANT met bindende afspraken om tot een duurzame mosselvisserij te komen blijft intact.

In de **GEBIEDSAGENDA WADDEN 2050** is natuur de belangrijkste doelstelling gebleven.

Als onderdeel van coalitie **NATUURLIJK KLIMAATBUFFERS** een nationale kansenkaart ontwikkeld waarmee de kansen voor natuurlijke klimaatbuffers bij overheden onder de aandacht worden gebracht.

TWEE VOORBEELDPROJECTEN ‘verzachten’ oevers IJsselmeergebied in Noord-Holland en Friesland ondergebracht in provinciale natuurherstelplannen met meer impact.

In 2021 bleek uit meerdere onderzoeken dat de uitvoering van het project **HOLWERD AAN ZEE** technisch uitvoerbaar is, maar dat voor de gewenste natuurwinst aanpassingen nodig zijn in het nu uitgewerkte plan.

REIZENDE EXPOSITIE over sterns en drie online IJsselmeercafés dragen bij aan draagvlak voor IJsselmeernatuur.

NATUURVRIENDELIJKE ENERGIETRANSITIE op de kaart gezet rondom het IJsselmeer.

STRANDBROEDERS op steeds meer plekken beschermd door vrijwilligers.

PLAN OM DE TAPUIT TE REDDEN IN UITVOERING. Neergang gestopt in de kop van Noord-Holland en het Drents-Friese Wold.

Steeds meer partijen voeren beheermaatregelen uit ten behoeve van **REDDING VAN DE GROTE KAREKIET** als Nederlandse broedvogel.

REUZENSTERN

Ik broed hier

TAPUIT

STRANDPLEVIER

Opnieuw roerig jaar langs de trekweg

Grenzeloze vogelbescherming

GHANA

Vogelbescherming is actief buiten de Nederlandse grenzen. Daar hechten we grote waarde aan, de vogels houden zich tenslotte niet aan onze menselijke grenzen. De middelen en menskracht van Vogelbescherming zijn niet oneindig, dus we maken hierin scherpe keuzes. Dat doen we altijd in samenspraak met andere Partners van het BirdLife International-netwerk waar we onderdeel van uitmaken. Senior beleidsmedewerker Jaime Garcia Moreno blikt terug op een roerig 2021.

BirdLife International is anno 2021 met 120 organisaties in 117 landen actief en is gemeten naar aantal leden en donateurs én het aantal hectare natuurgebied in eigendom de grootste natuurorganisatie ter wereld. Lid zijn van BirdLife betekent dat Partners voldoen aan de kwaliteitskenmerken van het netwerk en in hun land invulling geven

aan de strategie van BirdLife, How we work - BirdLife International - op geheel eigen wijze, afhankelijk van de nationale situatie.

Partnerontwikkeling & flyways

Niet elke Partner is even 'sterk' en beschikt over even veel middelen, intege-

deel. Vogelbescherming kiest er daarom ook voor een belangrijke rol te spelen in het verder versterken van het netwerk en van individuele Partners. Sterke vogelbeschermingsorganisaties zijn de beste garantie voor een meer duurzame bescherming van natuur en vogels. We richten ons daarin vooral op Partners langs de Oost-Atlantische trekroute van vogels,

Luitzen Santman

Jaime Moreno

een van de wereldomspannende flyways. Dat is ook de trekroute waaraan Nederland ligt. Ons land is - met de aanwezigheid van de Waddenzee - zelfs een van de belangrijkste plekken voor vogels langs deze flyway. Langs deze twee hoofdlijnen bereiken we impact.

Om de Partners in Afrika te helpen die werkzaam zijn langs 'onze' flyway kan Vogelbescherming bijspringen bij kleinere concrete projecten. Er lopen intussen in vijf landen projecten, van Marokko tot Zuid-Afrika. Jaime Garcia Moreno: "En we hebben nog enkele aanvragen in behandeling. Het zijn subsidies waarmee een betere inrichting of een beter beheer van natuurgebieden mogelijk wordt, vaak samen met lokale groepen. Een aantal landen voert monitoringsprojecten uit

waardoor duidelijker wordt wélk beheer noodzakelijk is. Het mooie van deze toekenningen is dat Partners op basis hiervan ook andere financiers weten te interesseren, wat uiteindelijk de impact vergroot."

Opschaling in zicht

In 2021 heeft Vogelbescherming in BirdLife-verband samen met andere partijen onder leiding van het Common Wadden Sea Secretariat een grote aanvraag ingediend bij IKI (een Duits klimaatfonds). Jaime: "Ons concept werd goedgekeurd, een belangrijke eerste stap. De kans is groot dat we in 2022 de benodigde middelen krijgen om dit voorstel volledig uit te werken. Het gaat om een programma van

acht jaar dat loopt in verschillende Afrikaanse landen met nadruk op Mauritanië, Senegal en Guinea-Bissau, en in Arctisch Rusland. Het zou een enorme opschaling inhouden van ons werk in die regio. Op die manier kunnen we dan onze rol als katalysator nog beter invulling geven." Met actieve ondersteuning van Vogelbescherming is BirdLife een partner geworden van het Panafrican Agency of the Great Green Wall. Dat is de uitvoerende instantie van het Great Green Wall Initiative. Dit initiatief beoogt 100 miljoen hectare landschap te herstellen dat door menselijke activiteiten is verstoord, 250 miljoen ton kooldioxide uit de lucht vast te leggen en 10 miljoen 'groene' banen te creëren. Ons doel is dat dit op een ecologisch duurzaam manier wordt uitgevoerd, ➤

SHEANOTEN (GHANA)

ZOMERTORTELT IN BURKINA FASSO

INDONESIË

SENEGAL

ten gunste van de mensen, de natuur én vogels. Jaime ziet dat het de goede kant op gaat. “2021 stond in het teken van een verdieping van de relatie. Ook nationale afdelingen van de Great Green Wall zijn nu aangehaakt.”

Birds, Bees & Business

Vogelwerkbescherming werkt samen met alle Partners langs de Oost-Atlantische trekweg. Een speciale band hebben we met vier BirdLife Partners in Mauritanië, Marokko, Guinee-Bissau en Burkina Faso. Mede dankzij onze inspanningen konden in het verleden de vogelbeschermers in Mauritanië en Marokko aanhaken bij het BirdLife-netwerk, wat betekent dat het solide organisaties zijn. In Burkina Faso loopt het project Birds, Bees & Business dat Vogelbescherming uitvoert met Cordaid en de BirdLife Partner ter plekke, dankzij onder meer een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij. Doel van het project is het vergroenen van gebieden met struiken en bomen die goed zijn voor insecten en (trek)vogels én waardoor bovendien de sheabomen een betere opbrengst geven. Daarvan profiteren vrouwencollectieven die van de sheanoten olie maken voor onder meer zeep en cosmetica. In 2021 is het gelukt in Nederland een heerlijk geurende zeep op de markt te brengen met ingrediënten uit het gebied: Savan-zeep. Zo kunnen Nederlandse consumenten rechtstreeks bijdragen aan een beter leven voor vogels en mensen in de Sahel.

Noodfonds

2021 was opnieuw een heftig coronajaar. Jaime: “Via een noodfonds dat BirdLife in het leven riep, hebben we middelen beschikbaar kunnen stellen voor Partners die dreigden om te vallen, of hun werk niet meer konden doen. Zo konden Partners in elf landen hun medewerkers behouden, de huur of elektriciteit betalen en werden er laptops gekocht of toegang tot internet. Op die manier konden beschermingsprojecten doorgang blijven vinden, ondanks lockdowns en het wegvallen van inkomsten uit bijvoorbeeld ecotoerisme of lopende projecten.”

Portugal

Ook bij de Portugese BirdLife Partner SPEA brak in 2021 de crisis uit mede doordat de overheid zich terugtrok uit een reeks natuurbeschermingsprojecten en door corona (zie pagina 46-47). “We hebben SPEA financieel kunnen steunen waardoor beschermingsactiviteiten in belangrijke overwinteringsplekken en stopovers langs de flyway konden doorgaan.” En dan was er de kwestie van het nieuwe vliegveld van Lissabon in de monding van de Taag. “Voor heel veel vogels een belangrijke plek, ook voor de Nederlandse grutto’s en andere Nederlandse trekvogels. Wij hebben de rechtszaak ondersteund die onder meer SPEA tegen de overheid voert. We zijn hoopvol. Maar de strijd is zeker nog niet definitief beslecht.” ●

**BELANGRIJK
IN 2022**

AFRONDING PROJECT BIRDS, BEES & BUSINESS. Vogelbescherming werkt samen met Cordaid en andere partijen aan een mogelijk vervolg van dit succesvolle project.

VOLLEDIGE AANVRAAG BIJ IKI INGEDIEND voor natuurherstelprojecten in West-Afrika. Na de eerdere goedkeuring van ons concept loopt er een aanvraag om met de betrokken partijen een volledig voorstel voor een periode van acht jaar te kunnen gaan uitwerken.

In 2021 kreeg het **GREAT GREEN WALL**-initiatief de wind in de zeilen met een heel grote subsidie van de Franse regering. We verwachten dat daar in 2022 concrete projecten uit voortkomen die goed zijn voor de biodiversiteit in de Sahel-regio. Vogelbescherming fungeert hierin als kennispartner.

PARTNERONTWIKKELING blijft een belangrijke pijler van onze werkzaamheden in Afrika. Vier partners krijgen ondersteuning van ons, ook financieel: Marokko (GREPOM), Mauritanië (Nature Mauritanie), Guinee-Bissau (ODZH) en Burkina Faso (Naturama).

Vogelbescherming is ook in 2022 betrokken bij het **COVID-HERSTELFONDS** en ondersteunt daarnaast ook Partners bij kleinere natuurherstelprojecten, waarvan er in 2022 drie of vier starten, naast de vier die al lopen.

Vogelbescherming zet zich in 2022 in voor een hechtere samenwerking van de **EUROPESE BIRDLIFE PARTNERS** die in Afrika actief zijn, zoals de Engelse, Duitse, Franse en Deense vogelbeschermingsorganisaties.

In de **DUTCH CARIBBEAN** gaat de aangestelde fondsenwerver middelen zoeken zodat de DCNA meer armslag krijgt. Daarnaast adviseert Vogelbescherming de organisaties die deel uitmaken van de DCNA over het opstellen van natuurherstelplannen per eiland.

Reddingsactie Portugese BirdLife Partner

Joana Andrade: 'Hulp Vogelbescherming onmisbaar'

OMGEVING VLEGVELD LISSABON

Joana Andrade

Vogelbescherming onderhoudt nauwe banden met alle andere vogelbeschermingsorganisaties langs de trekroute van vogels in ons deel van de wereld, de Oost-Atlantische trekroute. Dat gebeurt in BirdLife-verband. BirdLife International is wereldwijd vertegenwoordigd in 117 landen. Met de vogelbeschermers in landen in Noord- en West-Afrika hebben we een nauwere band. In die landen dragen we actief bij aan het versterken van deze organisaties. In 2021 kreeg Vogelbescherming vaker nog dan normaal ook met onze Portugese collega's van BirdLife Partner SPEA te maken.

Vogelbescherming kon mede dankzij onze leden tot twee keer toe een cruciale bijdrage leveren aan de bescherming van Portugese natuurgebieden. Dat was heel belangrijk omdat door diverse omstandigheden, waaronder corona, de financiële continuïteit van SPEA in het geding was. Samen met andere BirdLife Partners was het mogelijk om vanuit Nederland een helpende hand uit te steken en beschermingsprojecten te ondersteunen waar ook trekvogels van profiteren.

Joana Andrade, werkzaam als hoofd van het 'marine' beschermingsteam bij SPEA: "De hulp van het BirdLife partnership en speciaal die van Vogelbescherming was onmisbaar. Nu kunnen we ons werk voortzetten langs de kust. Dat gaat bijvoorbeeld om herstel van zoutpannen, natuurherstel in een gebied bij de Algarve en om de strijd tegen de nieuwe kolossale luchthaven in de Taag-monding. De regering is mede dankzij onze druk gestopt met de huidige plannen. Alleen zoekt de regering nu andere mogelijkheden om het nieuwe vliegveld van Lissabon tóch in de monding van de Taag te kunnen bouwen. Daarom moeten we opnieuw in actie komen. We blijven strijden voor een alternatieve locatie waarbij de natuur niet ernstig wordt geschaad. Dan houden ook de grutto's die in Nederland broeden toegang tot een cruciaal natuurgebied." ●

Een boost voor concept Basiskwaliteit Natuur

Meer **natuur** nodig buiten de natuurgebieden

TAPUIT

Als zelfs algemene soorten als huismus en spreeuw in aantal afnemen en ooit gewone soorten als veldleeuwerik ernstig bedreigd zijn, is er echt iets aan de hand met het Nederlandse landschap. We zijn door een ondergrens gezakt.

Vogelbescherming introduceerde een aanpak voor beleidsmakers en eigenlijk iedereen om het tij te keren: Basiskwaliteit Natuur, een minimumniveau waar de natuur in onze omgeving aan moet voldoen om leefbaar te zijn voor vogels én voor mensen. Jip Louwe Kooijmans is projectleider Basiskwaliteit Natuur bij Vogelbescherming en ziet dat het begrip aan het land is in bestuurlijk Nederland.

Wat is Basiskwaliteit Natuur eigenlijk en waar komt de term vandaan?

Jip: "Een van de motto's van BirdLife International, de koepel waar Vogelbescherming onder valt, is keep the common birds common. Bij de huismus bijvoorbeeld, kwam Nederland pas in actie toen ie goed en wel op de Rode Lijst van bedreigde broedvogels stond. Hetzelfde bij de weidevogels. Terwijl, het landschap zou zo moeten worden ingericht en beheerd dat gewone soorten er goed kunnen gedijen. Samen met oud-collega Robert Kwak heb ik toen het concept Basiskwaliteit uitgedacht, eerst voor het stedelijk gebied en daarna voor de rest van het landschap. Het idee is dat alle landschappen zo

moeten worden ingericht en beheerd dat gewone soorten gewoon kunnen blijven en dat natuurgebieden, zoals Natura 2000-gebieden en Natuurnetwerk Nederland, beschermd worden om hun bijzondere natuurkwaliteit."

"In 2017 hadden we de eerste gedachten over een basiskwaliteit voor de natuur, in 2021 hebben we het concept echt gelanceerd met het boek Nederlandse vogels in hun domein en een online symposium, waarbij we het eerste exemplaar van het boek uitreikten aan Carola Schouten, toenmalig minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit."

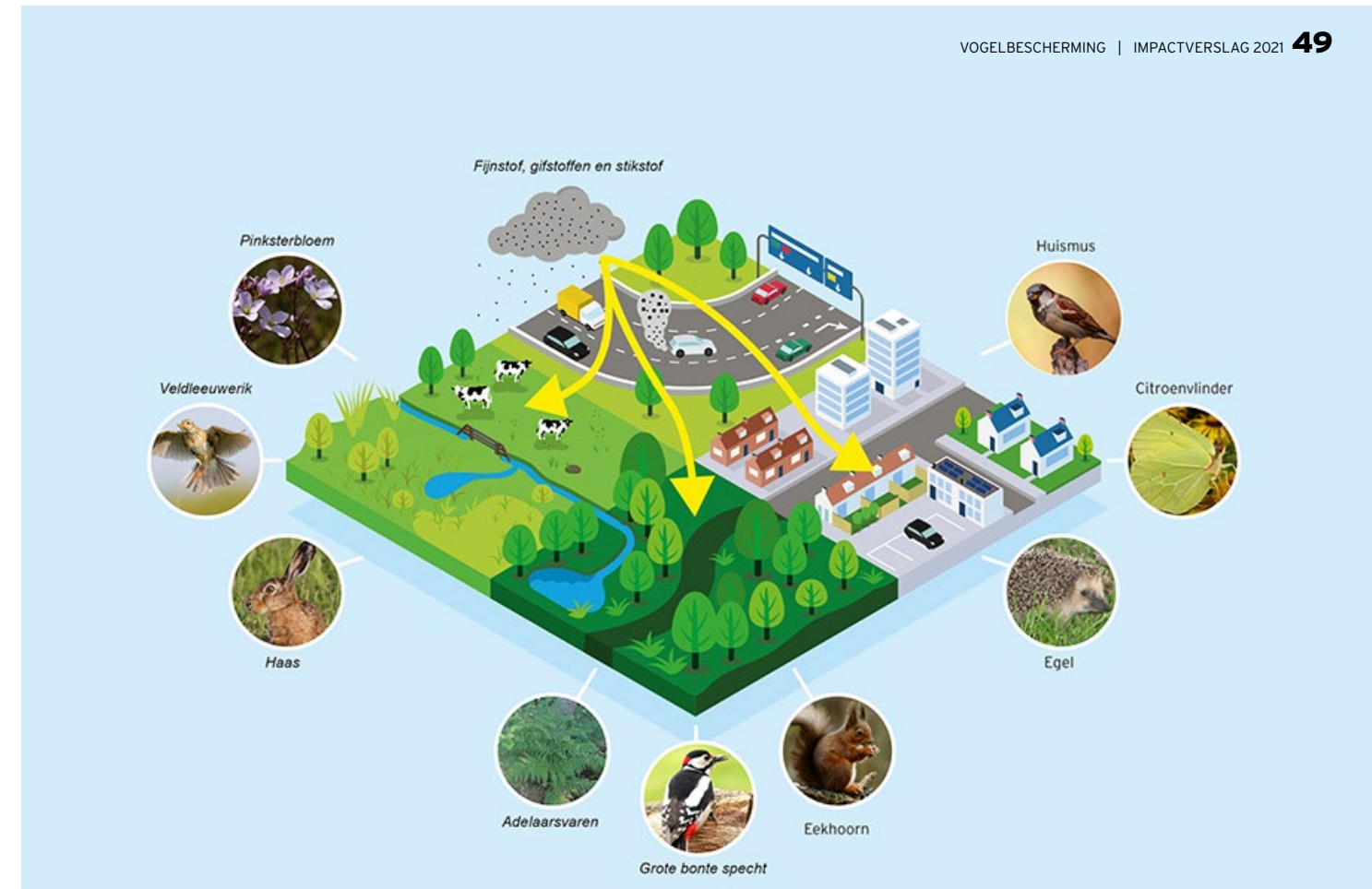
Dat klinkt alsof het goed is opgepikt?

"We hebben als Vogelbescherming het onderwerp echt op de agenda gezet. En er is politiek draagvlak! Het ministerie heeft aan Naturalis de opdracht gegeven om te onderzoeken hoe Basiskwaliteit er in Nederland uit zou moeten zien voor alle natuurwaarden, wat eigenlijk de algemene soorten zijn en hoe die algemeen kunnen blijven. Wij hebben het vooral vanuit de vogels bekeken natuurlijk, als belangrijke indicator voor een goede land-

schapskwaliteit. Er wordt een aantal pilots gedaan waar ook andere soortbeschermingsorganisaties bij betrokken zijn." "Ook is er op het ministerie een ambtenaar aangesteld als dossiervoerder van Basiskwaliteit Natuur en op de begroting van het ministerie is geld vrijgemaakt om een aantal experimenten te doen, om concrete maatregelen te nemen. Vanuit de gedachte: we weten al hoe het werkt, begin nou maar gewoon!"

Hoe werkt het dan?

"Basiskwaliteit heeft drie lagen: de eerste is de basis, de bodem en milieucondities. De tweede is hoe is het landschap ingericht? Is er bebouwing, bos, landbouw? De derde laag is het beheer; gegeven de eerste twee lagen, hoe gaan we ermee om? Met die derde laag kun je gelijk aan de slag. Bermen ecologisch gaan beheren, natuurvriendelijke oevers creëren, meer groen in je achtertuin. Allemaal handelingen die we per vandaag anders - beter - kunnen doen. De tweede laag is ingewikkelder, want een stad ligt er nou eenmaal. Maar bij aanpassingen in de inrichting kun je wel dingen veranderen, bijvoorbeeld natuurinclusief gaan bouwen of extensiever gaan boeren. De eerste laag ➤

is het allerlastigst, want dan gaat het over zaken als stikstof en klimaat, de grote maatschappelijke vraagstukken.”

“In het boek Nederlandse vogels in hun domein beschrijven we voor 71 domeinen, die heel Nederland beslaan, de drukfactoren voor de drie lagen en we hebben beschreven hoe het wél zou kunnen. Door het zo op een rijtje te zetten ben ik aan de ene kant geschrokken van de stand van het land, aan de andere kant hebben we voor elk van de 71 domeinen een oplossing kunnen verzinnen. Dus ik ben wel hoopvol.”

Wat heeft je verrast?

“De snelheid waarmee het concept werd omarmd! Toen we jaren geleden een stadsvogelprogramma opzetten naar aanleiding van de snelle achteruitgang van de huismus, leken we soms een roepende in de woestijn. We hebben nu de tijdsgeest mee, er is meer bewustwor-

ding dat dingen anders moeten. Het gaat allemaal niet vanzelf gebeuren, maar het helpt wel. Wat me in negatieve zin heeft verrast is hoe ongelooflijk ingrijpend we met Nederland bezig zijn geweest. Werkelijk elk hoekje en gaatje is onder handen genomen. God schiep de wereld, maar Nederlanders schiepen Nederland! Neem het IJsselmeer, dat was eerst gewoon Waddenzee, en dat hebben wij helemaal veranderd. De heide was eerst woeste grond en ga zo maar door.”

Wie zijn onze bondgenoten?

“Iedereen zou basiskwaliteit moeten omarmen, een groene omgeving is toch in ieders belang? We ervaren nu we met corona meer thuis zitten hoe belangrijk groen in de omgeving is. Nooit eerder gingen zoveel mensen de natuur in, wandelingen maken in de eigen omgeving, een vogelcursus doen. De urgentie wordt wel gevoeld, ook vanuit de overheid. De

nieuwe Omgevingswet die in juli 2022 zou ingaan, maar weer is uitgesteld, is hét vehikel om basiskwaliteit in vast te leggen, een unieke kans om op lokaal niveau invloed uit te oefenen. Iedereen kan zijn of haar stem laten horen.”

Hoe verder de komende tijd?

“In 2022 gaan de pilots van start, het ministerie gaat de experimenten starten. Vogelbescherming gaat mensen mobiliseren, bijvoorbeeld om groen te stemmen bij de Gemeenteraadsverkiezingen en mee te helpen aan een groene Omgevingswet. De afstand naar het droombeeld van een basiskwaliteit hoeft niet groot te zijn, maar verandering die merkbaar is in de natuur heeft tijd nodig. Stel dat er morgen 0% stikstofuitstoot is, dan is het probleem met stikstof in de natuur niet meteen weg. We kunnen nú de stap naar een ideaalbeeld zetten, maar het echte effect zal pas later te zien zijn.” ●

Koos Biesmeijer, directeur Naturalis ‘Alle ruimtelijke projecten moeten minimaal aan de Basiskwaliteit voldoen’

Het ministerie van LNV heeft Naturalis gevraagd om onderzoek te doen naar Basiskwaliteit Natuur. Eind 2021 is het rapport ‘Op weg naar Basiskwaliteit Natuur’ aan de Tweede Kamer gepresenteerd. Wat waren de voornaamste aanbevelingen?

“Dat rapport is samen met onder meer Robert Kwak van Vogelbescherming gemaakt. Het geeft een visie op wat Basiskwaliteit Natuur is, hoe je het zou kunnen bereiken in een gebied en welke kennis er nodig is om dit te gaan doen. Samen met alle provincies, het ministerie van LNV en partners van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel is ook gekeken hoe Basiskwaliteit Natuur onderdeel van het landsbrede biodiversiteitsherstel kan worden, dus in de landbouw, bouw en infra, de stad, overal buiten de natuurgebieden.”

Waarom is voor Naturalis het begrip Basiskwaliteit Natuur belangrijk?

“Naturalis is het nationale kennisinstituut voor biodiversiteit en is vanzelfsprekend zeer direct betrokken bij alle biodiversiteitactiviteiten. Vanaf soortenidentificatie en innovatieve monitoring tot grootschalige analyses en ander onderzoek. Kennis is de basis van verandering en daarom werken we samen met anderen aan Basiskwaliteit Natuur. Natuur gaat ook hard achteruit in Nederland. We hebben minder natuur en van lagere kwaliteit dan de meeste andere landen. Dit

is slecht voor de natuur, maar uiteindelijk ook voor de mens. Onze landschappen moeten tenminste in de basis goed functioneren en dat is Basiskwaliteit Natuur: de condities aanbrengen zodat tenminste algemene soorten algemeen kunnen zijn, worden of blijven.”

Hoe gaat het nu verder?

“Basiskwaliteit Natuur ontwikkel je samen, want in gebieden met veel andere partijen moet het gebeuren. Het is dus ook een mooie gelegenheid om echt samen te gaan werken. Dus met de soortenorganisaties, de partners van het Deltaplan en de overheden. De rol van Naturalis is die van kennispartner en soms initiator of facilitator van gebiedsprocessen en beleid. Zoals we ook in het Living Planet Rapport en in het Deltaplan Biodiversiteitsherstel samenwerken.”

Wat is je droombeeld?

“Dat alle ruimtelijke projecten in Nederland ervan uitgaan dat tenminste een Basiskwaliteit Natuur wordt bereikt in hun gebied. Hierdoor zal de Nederlandse natuur een enorme boost krijgen en worden lokale populaties van allerlei soorten duurzaam robuust. Dan kunnen onze kinderen en kleinkinderen net zo fanatiek en gefascineerd als wij ooit naar buiten gaan om de natuur te ontdekken en zo hun leven en beleving te verrijken.” ●

GANG NAAR DE RECHTER ALS STOK ACHTER DE DEUR

GRAUWE GANS

Astrid Doesburg

Harm Dotinga

ZEEKOET

Langs drie lijnen verrichten ook in 2021 de juristen van Vogelbescherming hun werk: juridische advisering – binnen en buiten de vereniging –, (gerechtelijke) procedures en lobby voor betere wetgeving.

“Het verslonzen van natuurgebieden mag geen reden zijn ze te schrappen als Natura 2000-gebied. Daar wijzen we de overheid op.”

Vogelbescherming gaat er prat op een verbindende partij te zijn. Dat vraagt om begrip voor en kennis van de belangen van de ‘tegenstander’. Daarmee behalen we duurzame resultaten voor natuur en vogels.

Die vlieger gaat niet altijd op. Als er niet te praten valt, of als het geluid van de vogels en de natuur niet de plek krijgt die zou horen, sluiten we een juridische procedure niet uit. Een klein team juristen binnen Vogelbescherming neemt daarin dan het voortouw. En daarmee werden in het verleden belangrijke resultaten met impact voor vogels geboekt.

Succes voor smienten

Een gang naar de rechter is vaak tijdrovend, de uitslag niet altijd zeker en soms zijn andere partijen meer aan zet. Om al dergelijke redenen neemt Vogelbescherming zo’n stap dus niet lichtvaardig. In het

geval van de smienten in Zuid-Holland werd het besluit wél snel genomen om een gerechtelijke procedure te starten. Het gaat slecht met deze soort, dan is afschot (van jaarlijks 6500 smienten) het laatste wat op de agenda zou moeten staan. In april 2021 deed de Raad van State uitspraak in het hoger beroep van de Faunabeheereenheid Zuid-Holland en het college van Gedeputeerde Staten van de provincie. Gelukkig voor de smienten werden zij in het ongelijk gesteld. Astrid Doesburg, jurist van Vogelbescherming, heeft er hard aan gewerkt. “De provincie Noord-Holland had eerder al besloten dit niet meer toe te staan, mede dankzij de procedures die we samen met de samenwerkende vogelwerkgroepen hadden aangespannen. Met de uitspraak van de Raad van State was het gevaar óók in Zuid-Holland geweken.”

Haar collega Harm Dotinga benadrukt: “En zo ontstond er ook bruikbare jurisprudentie. De provincies kijken naar elkaar.” Astrid: “Ja, want na te zijn ➤

gewezen op deze uitspraak hield ook de provincie Overijssel de deur op slot en mocht er niet geschoten worden. Om nog een andere reden was dit een baanbrekende uitspraak. Zuid-Holland dacht het afschot te kunnen regelen via een verordening waar je niet tegen kunt procederen. Op basis van de wet wisten wij dat de verordening uitgewerkt moest worden in een Faunabeheerplan. En dat moet goedgekeurd worden door Gedeputeerde Staten. Tegen zo’n besluit kun je wél procederen. Daarin hebben we dus gelijk gekregen.”

Ganzen en spreeuwen

Ook rondom ganzen was in 2021 wederom het nodige te doen. Het ging onder meer om afschot in en nabij negen Overijsselse Natura 2000-gebieden. Astrid: “Dit speelt al sinds 2014. De Raad van State gaf ons eerder gelijk in een procedure dat afschot van ganzen in en nabij Natura 2000-gebieden wel degelijk vergunningplicht is - in tegenstelling tot het eerdere beleid van Overijssel. Dat was een uitspraak met brede impact, want het speelde ook elders in Nederland. Intussen worden er wel vergunningen in Overijssel verleend voor afschot mét voorschriften om verstoring van de vogels van die Natura 2000-gebieden te voorkomen. Alleen, die voorschriften zijn helemaal niet toereikend! In 2022 hopen we deze zaak te kunnen afronden.” Harm Dotinga: “We houden ook het vergrootglas op Friesland wat betreft ganzen. Ons hoger beroep tegen het grootschalig afschot van overwinterende ganzen loopt nog.” In Limburg stond de provincie in 2021 het vangen van jonge spreeuwen uit het wild toe. Om die jonge dieren als lokvogel te gebruiken in vangkooien en zo vermeende overlast van spreeuwen te bestrijden. Astrid: “Die methode is regelrecht in strijd met de wet en hebben we met succes bestreden.”

Weeffouten in Natura 2000

De bescherming van Natura 2000-gebieden stond in 2021, net als in voorgaande jaren, hoog op de agenda van de juristen. Bijzonder was de definitieve aanwijzing van de Bruine Bank als Natura 2000-gebied. Harm: “De overheid deed iets niet, was nalatig. Daar kun je moeilijk juridisch tegen in het geweer komen. Toen hebben we een besluit uitgelokt door een goed onderbouwd verzoekschrift in te dienen. Toen ons verzoek werd afgewezen, konden we in bezwaar

gaan, met uiteindelijk een positief resultaat. Ons bezwaar werd gegrond verklaard en daarmee werd de aanwijzing van de Bruine Bank onontkoombaar. We hopen nu dat andere belangrijke vogelgebieden op de Noordzee - zoals de Hollandse Kust en de Doggersbank - die kwalificeren als Natura 2000-gebied voor zeevogels met minder moeite door de overheid zelf worden aangewezen. Zo is dat tenslotte ook afgesproken in het Noordzeeakkoord. We blijven er bovenop zitten.”

Belangrijk in 2021 waren ook de landelijke discussies over de doelensystematiek van Natura 2000. Harm: “Via die overleggen hebben we nogmaals benadrukt dat Natura 2000-gebieden vaak voor te weinig soorten zijn aangewezen. Zo is polder Arkemheen aangewezen voor smient en kleine zwaan en niet voor weidevogels, een evidente weeffout. Het speelt op meer plekken, dat moet anders en daar blijven we op aandringen. De tendens is soms ook om te morrelen aan het aantal Natura 2000-gebieden omdat soorten daaruit zijn verdwenen. Onze conclusie staat daar haaks op: het verslonzen van natuurgebieden mag geen reden zijn ze te schrappen als Natura 2000-gebied. Daar wijzen we de overheid dan op.”

Lobby voor goede wetgeving

Niet alleen via advisering en procedures (met daaruit volgende jurisprudentie) bewaakt Vogelbescherming de belangen van vogels. We lobbyen ook voor goede wetgeving, een belangrijk fundament onder de natuurbescherming. Twee successen op dat vlak uit het verleden hebben nog steeds grote impact. Harm: “We hebben ons voor en achter de schermen enorm ingespannen, als onderdeel van een heel grote coalitie van natuurorganisaties, om de EU-natuurwetgeving overeind te houden. Die werd een aantal jaar geleden via een ‘fitness check’ door de Europese Commissie geëvalueerd. Dat lukte heel goed.”

“We hebben ook het maximale voor vogels eruit gehaald bij de totstandkoming van de Wet natuurbescherming - wat zeker geen vanzelfsprekendheid was ten tijde van staatssecretaris Bleker. Deze wet is ‘beleidsneutraal’ opgenomen in de nieuwe Omgevingswet, zonder afzwakking van de bescherming. We bereiden ons nu voor op de inwerkingtreding van die wet. De datum werd al een paar keer opgeschoven.” ●

Vogelwerkgroep wil verbod staandwant-visserij bij IJmuiden

‘METEEN JURIDISCHE HULP VAN VOGELBESCHERMING’

De actieve Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland maakt zich sterk voor een verbod op staandwant-visserij bij de pieren van IJmuiden. Vogelbescherming heeft daarvoor juridische kennis aangedragen.

Alle vogelaars van Nederland weten dat de luwte tussen de pieren in IJmuiden deze plek tot een hotspot maakt voor vogels, vaak ook bijzondere soorten. Helaas staan er op die natuurrijke plek ook netten in het water, zogenaamde staandwant-visserij. Sinds enige tijd wordt goed gedocumenteerd of vogels verstrikt raken in deze netten, zo meldt Chris Brunner die zich binnen de werkgroep met natuurbescherming bezighoudt.

Op hun website melden de vogelaars uit Kennemerland: “Binnen een maand tijd hebben twaalf verschillende waarnemers gezien hoe telkens weer dode en soms nog spartelende zeevogels werden opgevist, een enkele keer ook een bruinvis. Eén keer zijn zelfs 10 à 12 zeekoeten en 2 alken in één net verstrikt geraakt. De visser haalde toen alleen dode vogels binnen, niet eens vis. Het gebeurt stelselmatig.” Een extra probleem is dat de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord aarzelt om in actie te komen. Chris: “De Omgevingsdienst moet ervan overtuigd worden dat zij inderdaad de partij zijn om hiertegen op te treden. Dankzij juridische hulp van Vogelbescherming is duidelijk geworden dat deze dienst met zekerheid het ‘bevoegd gezag’ is. Net als dat het betrokken vissersbedrijf kan worden aangesproken op een overtreding van de Wet natuurbescherming, ook al zijn ze er natuurlijk niet op uit om vogels in hun netten te krijgen.”

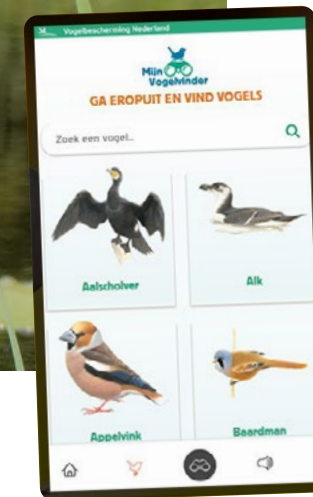
“We kregen meteen hulp van Vogelbescherming bij deze kwestie. We weten elkaar goed te vinden. Eerder al hadden we eens met succes samen opgetrokken tegen het doden van smienten in onze provincie.” Hoe het precies verder zal gaan, is op het moment van schrijven nog onduidelijk. Chris: “De Omgevingsdienst neemt de tijd voor haar antwoord. We hopen op een goede uitkomst voor de zeevogels.” ●

MENSEN BETREKKEN BIJ VOGELS BESCHERMEN

BELEEF DE LENTE

Vogelbescherming wil niet alleen mensen informeren over vogels – volgens het principe ‘bekend maakt bemind’ –, maar ook motiveren om zich actief in te zetten voor vogels en hun leefomgeving. Hoe doen we dat en wat hebben we bereikt in 2021? Willemijn Kaptein, teamhoofd bij de afdeling Communicatie, zet het op een rij.

Willemijn Kaptein

TUINVOGELTELLING

Wat willen we bereiken?

“Vogelbescherming wil een beweging tot stand brengen van mensen die van vogels houden en we willen mensen betrekken bij de bescherming van vogels en hun leefgebieden. Dat doen we op verschillende manieren. Door mensen in aanraking te brengen met vogels via bijvoorbeeld **Beleef de Lente** of via een van onze **podcasts** laten ervaren hoe mooi en bijzonder vogels zijn. Met **MijnVogeltuin** kunnen ze heel gericht aan de slag om hun eigen tuin aantrekkelijker te maken voor soorten die lokaal voorkomen. Met de webapp **MijnVogelvinder** kunnen mensen die eropuit trekken ontdekken welke vogels heel recent in een bepaald gebied gezien zijn en kennis opdoen over die vogels. **Zuivelwijzer.nl** toont mensen in welke winkel in hun buurt ze zuivel kunnen kopen die goed is voor vogels en de natuur. Zo proberen we ons publiek op basis van hun behoefte te helpen steeds een stapje verder te zetten in het vogels beschermen.”

“We willen een zo breed mogelijk publiek bereiken, van doorgewinterde vogelaars tot natuurliefhebbers en mensen die vooral genieten van de vogels in hun tuin. Om al die groepen te bedienen en van informatie te voorzien hebben we een breed palet aan instrumenten ontwikkeld, zoals MijnVogeltuin, MijnVogelvinder, maar ook een onlinevogelcursus. Mensen kunnen op allerlei manieren en niveaus concreet aan de slag om vogels te helpen. We bieden ze kennis aan – online, maar ook via onze vrijwilligers – waarmee ze aan de slag kunnen om mee te helpen vogels te beschermen. Ze kunnen vogelvriendelijke zuivel kopen, vogelvriendelijke beplanting in de tuin zetten, hun hond aangelijnd houden als ze op het strand of in het bos wandelen, lid worden of een donatie doen, een petitie ondertekenen, noem maar op.”

Ook in 2021 hadden we te maken met corona. Hebben we mensen goed kunnen bereiken?

“Vogels kijken en de natuur ingaan werd juist enorm populair. Veel meer mensen zijn zich bewuster geworden van de vogels in hun omgeving en zijn op zoek gegaan naar informatie. Het aantal ➤

Aantal leden
161.000

Vogelbescherming.nl
5,4 miljoen
bezoekers

Beleefdelente.nl
1,7 miljoen
bezoekers, gemiddelde
kijktijd ruim 20 minuten

Tuinvogeltelling
198.000
deelnemers

Nieuwsbrief Vogels Digitaal
250.000
abonnees

60.000
nieuwe deelnemers
Vogelcursussen
MijnVogeltuin
MijnVogelvinder

Social media-bereik
Facebook
138.000
pagina-likes

Instagram
46.000
volgers

Twitter
40.000
volgers

LinkedIn
12.400
volgers

Het Servicecentrum
heeft afgelopen jaar bijna
30.000
vragen beantwoord
over vogels en het
beschermen van vogels

bezoekers aan onze site steeg in het eerste coronajaar met ruim 50% en in 2021 nog eens met 20% naar 5,4 miljoen. We weten heel veel mensen te bereiken. En die mensen weten in het overgrote deel van de gevallen bij ons te vinden wat ze zochten, zeggen ze in enquêtes.

Het aantal deelnemers aan de **Nationale Tuinvogeltelling** groeide van 90.000 in 2020 (toen al een record) naar een verpletterend aantal van 198.000 in 2021. De deelnemers telden in totaal meer dan 2.759.139 miljoen tuinvogels, ook een record. Er was enorme media-aandacht, onder andere in verschillende journaals, en vrijwel het hele weekend was het trending topic op Twitter.”

“We betrekken mensen ook bij het serieuze beschermingswerk: zo ondertekenden ruim 86.000 mensen onze petitie voor het **Aanvalsplan Grutto** en gaven daarmee aan dat ze een natuurvriendelijker landbouw willen. We willen mensen introduceren in de wereld van vogels en van kennis voorzien zodat ze niet alleen van vogels gaan houden maar zich ook ervoor gaan inzetten. Jammer was natuurlijk wel dat corona ook betekende dat onze winkel lang dicht moest zijn, maar ondanks dat wisten mensen toch onze winkel en webwinkel te vinden. Ook gingen excursies

niet door; tijdens de **Vogelweek** hebben we dat deels onder-
vangen door een ‘digitale excursieleider’ aan te bieden, zodat
liefhebbers zelf eropuit konden gaan. ”

Goed, dan hebben we mensen bereikt en enthousiast gemaakt voor vogels. En dan?

“We willen mensen natuurlijk ook informeren over de noodzaak om vogels te beschermen. Dat is heel hard nodig. De Nederlandse biodiversiteit is schrikbarend achteruitgegaan, vogels zijn te zien als de graadmeter daarvan. Met onze campagne **‘Bedankt Natuur’** hopen we mensen bewust te maken dat er niet alleen een klimaatcrisis is, maar een minstens zo ernstige biodiversiteitscrisis. Rond de Tweede Kamerverkiezingen hebben we verschillende middelen ingezet zoals een spot, social media-campagne met online posters en digitale abri’s (in totaal 3,150 miljoen impressies). Op de campagne landingspagina vogelbescherming.nl/bedanktnatuur kon men meer inhoudelijke informatie vinden en handelingsperspectieven gelinkt aan onze prioriteiten zoals een meer biodiverse tuin, ons internationale werk via **Birds, Bees & Business**, de petitie voor het Aanvalsplan Grutto etc.”

“Rond de **Dag van de Biodiversiteit** op 22 mei in 2021 hebben we de online posters en de spot weer ingezet, ditmaal met als belangrijkste oproep op Zuivelwijzer.nl te kijken waar vogelvriendelijke zuivel in jouw buurt te koop is. In korte tijd hebben we 2 miljoen mensen bereikt, waarvan er 35.000 hebben doorgeklikt.”

“Dat doen we overigens met verschillende partners: we werken samen met een hele reeks bedrijven zoals **Ballast Nedam Development, Vesteda, Stern Groep, Bever en Natuurhuisje.nl**. Met **Vivara** werken we nauw samen om de leefomstandigheden voor vogels in onze directe leefomgeving te verbeteren. Hun vogelvoer, nestkasten en andere producten zijn in onze winkel en webwinkel verkrijgbaar.”

We doen het dus niet alleen!

“Nee joh! Afgelopen jaar was voor veel leden en mensen buiten onze directe kring aanleiding om een extra donatie aan Vogelbescherming te geven. Dat heeft corona ook gedaan: mensen bewust gemaakt van het belang van natuur. En al die vrijwilligers die vaak met aanpassingen toch zijn doorgaan met hun werkzaamheden.

BELANGRIJK IN 2022

De campagne **‘Bedankt Natuur’** zetten we voort. In ieder geval rond de VN-top over biodiversiteit in China gaan we campagne voeren, met internationale en persoonlijke verhalen over het belang van biodiversiteit.

Met **Beleef de Lente** bereiken we heel veel mensen, we gaan kijken hoe we deze mensen beter kunnen leren kennen en vanuit hun behoefte betrekken bij vogels en bescherming.

De **Nationale Tuinvogeltelling** opnieuw tot een succes maken.

Aan de slag met het ondersteunen en stimuleren van **vrijwilligersnetwerken**, samen met andere natuurorganisaties.

Onze succesvolle laagdrempelige onlinecommunicatiemiddelen **MijnVogeltuin, MijnVogelvinder** en de **Vogelcursussen** doorontwikkelen.

We hebben ook nog zo’n **621 actieve vrijwilligers**, zoals **WetlandWachten, Tuinvogelconsulenten en Stadsvogeladviseurs**. Ook vogelwachten voor strandbroeders, excursieleiders en de vrijwilligers in de winkel en voor Beleef de Lente helpen op verschillende manieren mee vogels te beschermen. En natuurlijk werken we samen met de ruim 300 verschillende **Vogelwerkgroepen** in het land. Die kunnen twee keer per jaar een aanvraag doen voor een bijdrage voor een project uit ons **IJsvogelfonds**. Die lokale vogelbeschermingsprojecten van Vogelwerkgroepen uit het hele land, hebben mooie resultaten geboekt en lokaal draagvlak voor de bescherming van vogels opgeleverd.”

“Met collega-natuurorganisaties werken we uiteraard ook nauw samen, zo hebben we gezamenlijk de website **samenvooronzeleefomgeving.nl** opgetuigd om mensen aan te sporen zich te bemoeien met hoe hun leefomgeving eruit komt te zien nu er een nieuwe Omgevingswet aankomt. Zo bundelen we onze kennis om mensen de middelen in handen te geven hun eigen omgeving te beschermen.” ●

VOGELWERKGROEP HET GOOI EN OMSTREKEN MAAKT WERK VAN VOGELS BESCHERMEN

Vogelbescherming onderhoudt nauwe banden met de vogelwerkgroepen in Nederland. Zij spelen onafhankelijk van Vogelbescherming een belangrijke rol in het betrekken van mensen bij vogels en het verspreiden van ‘vogelliefde’. Dat doen ze bijvoorbeeld door vogelexcursies te organiseren en door hun herkenningscursussen die overal in het land worden gegeven, al was dat de afgelopen twee jaar een stuk lastiger door de pandemie.

Veel vogelwerkgroepen gaan nog een flinke stap verder, zoals de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken. Huub Casander, secretaris bij deze vogelwerkgroep: “Een grote groep weidevogelbeschermers werkt bij ons samen met boeren en Natuurmonumenten in een goede samenwerking om de teloorgang van wei-

devogels in de Eempolders te keren. Door nestbescherming en het plaatsen van rasters rond plasdrassen tegen de vos.”

Beschermingswerk

“Sowieso doen we het nodige aan vogelbeschermingswerk. We voeren onder meer diverse tellingen uit en dat levert belangrijke gegevens en kennis op, die voor de bescherming van de vogels onontbeerlijk is. Daarnaast wordt er ook direct aan soortbescherming gedaan door bijvoorbeeld het creëren en onderhouden van nestgelegenheid voor zwaluwen, ijsvogels, gierzwaluwen en nestkastbroeders.”

“Daarnaast adviseren we bijvoorbeeld over het ophangen van een nestkast, de aantasting van vogelbelangen in een

woonwijk, stadspark of buitengebied. Resultaat hebben we in 2021 geboekt doordat de plannen zijn doorgestreept voor een voor de vogels zeer onwenselijke vaarverbinding door de Loenderveense plas, vanwege te verwachten natuurschade. Waar mogelijk werken we als vogelwerkgroep samen met Vrienden van het Gooi en andere natuurorganisaties.”

De vogelwerkgroep werkt ook samen met Vogelbescherming-vrijwilligers. Huub Casander: “De WetlandWachten, die als vrijwilligers van Vogelbescherming actief betrokken zijn bij de Vechtplassen, het Naardermeer, het Gooi- en Eemmeer en Markermeer, hebben de handen ineen geslagen. Tijdens ons openingsfestival hebben ze zich gepresenteerd en een start gemaakt met het opbouwen van een netwerk binnen onze vogelwerkgroep.” ●

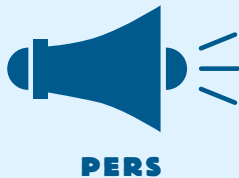
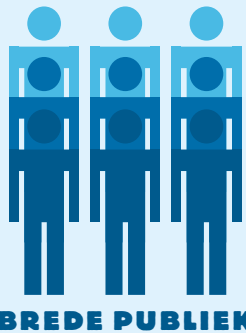
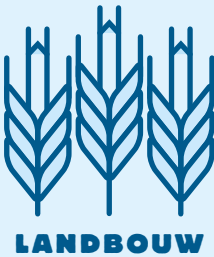
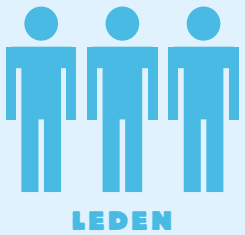
GRUTTO'S

IJSVOGELFONDS

Vogelbescherming ondersteunt vogelwerkgroepen met geld uit het IJsvogelfonds, als zij een goede aanvraag indienen. De Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken kreeg een bijdrage voor een oeverzwaluwwand. “Al tientallen jaren lag er een grote grondhoop op het terrein van Transportonderneming Cito in Nederhorst den Berg. Die moest weg, maar vanaf 2009 hebben daarin jaarlijks zo’n 250 tot 280 paar **oeverzwaluwen** genesteld. We hebben daarom een 50 meter lange kunstwand (voorzien van 300 nestgaten) voor oeverzwaluwen geplaatst, om hiermee de kolonie in stand te houden. In het eerste jaar hebben er al oeverzwaluwen gebroed.”

Communicatie met de belanghebbenden

Achterban

Dankzij de leden kan Vogelbescherming onafhankelijk en met gezag opereren. Alle leden die dat willen ontvangen het magazine Vogels (oplage 160.000), waarin Vogelbescherming resultaten meldt van beschermingsactiviteiten en we tegelijk kennis aanbieden die tot bewondering van en verwondering over vogels kan leiden. Het ledenblad wordt goed gewaardeerd (8,4). De leden volgen ons ook via sociale media en ze hebben abonnementen op onze digitale nieuwsbrieven.

De vele vrijwilligers van Vogelbescherming krijgen aanvullende informatie via een extranet met daarop nieuwsberichten. Het is ook een medium waarop kennis wordt uitgewisseld. En daarnaast is er, normaal gesproken, een jaarlijkse dag waarbij alle vrijwilligers elkaar kunnen ontmoeten. Vogelwerkgroepen ontvangen tweewekelijks een e-mail met relevante berichten.

Medewerkers krijgen naast intranet, e-mail, afdelings- en teamoverleggen én 1-op-1-contacten informatie vanuit de organisatie - lief en leed - tijdens de tweewekelijkse informele bijeenkomsten op het binnenpleintje van het gebouw. Tijdens het verslagjaar werden dergelijke momenten digitaal georganiseerd.

Professionals

Met vele groepen professionals heeft Vogelbescherming contact. Onze rol daarbij is vaak die van kennisinstituut, maar evenzeer die van pleitbezorger. Professionals kunnen zowel medestanders zijn als het gaat om het nastreven van een wereld met een rijke verscheidenheid aan natuur en vogels als tegenstanders. Soms is de medestander op een ander moment een tegenstander en vice versa. Onze inzet is altijd partijen te verbinden op basis van goed onderbouwde kennis.

Kennis bieden we aan op alle niveaus, van door ons geëntameerd wetenschappelijk onderzoek naar lacunes in de kennis over vogels en hun bescherming, tot aan zeer laagdrempelige informatie. En alles wat daartussen zit. In 2021 hebben we bijvoorbeeld voor professionals in het stedelijk gebied onze website over natuurinclusief bouwen verder gevuld en nieuwe factsheets gepubliceerd. En hebben we via het platform LessonUp docenten in het primair

en voortgezet onderwijs voorzien van digitale lessen over vogels. Ook hebben we bijvoorbeeld online IJsselmeercafés georganiseerd voor het publiek én professionals.

Met overheden en politiek bestuur communiceren we vaak in 1-op-1-verband, vaak vanuit onze rol als pleitbezorger voor vogels en natuur. Met goed onderbouwde kennis proberen we beleidskeuzes te beïnvloeden. Op andere momenten worden we uitgenodigd om onze expertise of als vertegenwoordiger van de natuur. Zo hebben we in 2021 een belangrijke rol gespeeld bij het op de agenda houden van de benodigde financiering voor het Aanvalsplan Grutto en het creëren van een gelijk speelveld voor bouwbedrijven als het gaat om natuurinclusief bouwen. Soms is Vogelbescherming gedwongen om de welwillende communicatie in te

ruilen voor andere middelen zoals via gerechtelijke procedures, bijvoorbeeld rondom het afschot van ganzen en smienten, of het mobiliseren van publieke steun via vrije publiciteit.

Vogelbescherming informeert de pers over resultaten, misstanden, manieren om laagdrempelig bij te dragen aan vogels beschermen en over mogelijkheden om van vogels te genieten. Vogelbescherming weet daarbij steeds vaker in te spelen op de belangstelling van de regionale pers. We benaderen de pers via persberichten (al dan niet met (bewegend) beeld), het onlinemedium Nature Today, 1-op-1-contacten en soms een persexcursie.

Financiers

Vogelbescherming is een onafhankelijke organisatie. Daarvoor zorgt de financiële

steun van particulieren. Daarnaast ontvangen we van een breed scala aan partijen financiering. Een belangrijke partij hierin is de Nationale Postcode Loterij die ons jaarlijks steunt met 1,8 miljoen euro, steeds voor een periode van vijf jaar. Deze financiers informeren we op maat, op de manier zoals zij dat wensen. In sommige gevallen gaat het om een gedetailleerde verslaglegging en tussenrapportages van projecten, in andere gevallen om rapportages op hoofdlijnen. Indien mogelijk laten we 'in het veld' zien welke maatregelen zijn genomen.

Brede publiek

Vogelbescherming wil een breed publiek informeren over vogels en natuur en waar mogelijk ook motiveren om mee te doen met beschermen op een manier die het meest aansprekend wordt gevonden.

Hoe mensen mee willen doen verschilt sterk. Voor sommigen betekent dat een bedrag overmaken, anderen zetten hun vrije tijd in, of kopen vogelvriendelijke producten en richten hun tuin of balkon vogelvriendelijk in. We richten ons op het brede publiek via een breed palet aan communicatiemiddelen, zoals campagnes, evenementen en acties en sociale media. Naast onze eigen communicatiemiddelen zijn we voor een groot deel afhankelijk van in hoeverre redacties onze berichten overnemen.

Leveranciers

Vogelbescherming werkt met een reeks bedrijven samen om vogels en hun leefgebieden te kunnen beschermen. Bijzonder is de relatie van Vogelbescherming met CJ Wildbird Foods. De vogelproducten die dit bedrijf op de markt brengt met het

logo van Vogelbescherming brengen bij duizenden mensen vogelplezier, zorgen voor vogelvriendelijke tuinen en balkons en bovendien voor een grotere zichtbaarheid van Vogelbescherming. Communicatie met de bedrijven waarmee we samenwerken vraagt altijd maatwerk.

Samenwerkingspartners

Vogelbescherming verbindt partijen en maakt deel uit van vele samenwerkingsverbanden. Dat is een strategische keuze. We kunnen het niet alleen. Samenwerken doen we om kennislacunes te vullen, voorbeeldprojecten uit te voeren en om op voldoende schaal grootte veranderingen te bewerkstelligen voor vogels en natuur.

Samenwerken doen we in de eerste plaats met onze 117 partners via het BirdLife-net-

werk (uit 115 landen). Dat betreft dan vooral de partijen die betrokken zijn bij de Waddenzee en andere vogelbeschermers langs de trekroute van vogels die ook Nederland passeren. Daarnaast werken we vaak samen met terreinbeheerders en andere groene organisaties om voorbeeldprojecten te realiseren en samen druk uit te kunnen oefenen.

Maar Vogelbescherming is er ook op gebrand om nieuwe samenwerkingen aan te gaan met bedrijven en organisaties waarbij dat misschien minder voor de hand ligt, zoals boerenbedrijven, bouwbedrijven, overheden of bijvoorbeeld ontwikkelaars zoals Vesteda en Ballast Nedam Development. In het drukke Nederland is dat onvermijdelijk. Communicatie met deze partijen gaat veelal via persoonlijke contacten en onderlinge bijeenkomsten. ●

Proactief vogels beschermen

Manon Tentij

De afgelopen jaren geleden heeft Vogelbescherming – vaak met succes – schadelijke activiteiten voor vogels in natuurgebieden tegengehouden. Overleg hielp niet meer, juridische procedures waren noodzakelijk, zoals tegen de verwoestende effecten van kokkel- en mosselvisserij. Daarmee reageerden we op serieuze bedreigingen van onze meest waardevolle natuur.

Ons werd wel verweten dat we besluitvorming over natuur ‘verjuridiseerden’. Populisten deden er nog een schepje bovenop en ridiculiseerden de gang naar de rechter voor ‘een zeggekorfslak of korenwolf’. Én de rijksoverheid besloot het natuurbeleid te decentraliseren naar de provincies. We kwamen als gevolg van deze ontwikkelingen tot de conclusie meer voor natuur te kunnen bereiken door vaker proactief te werken aan natuurwinst.

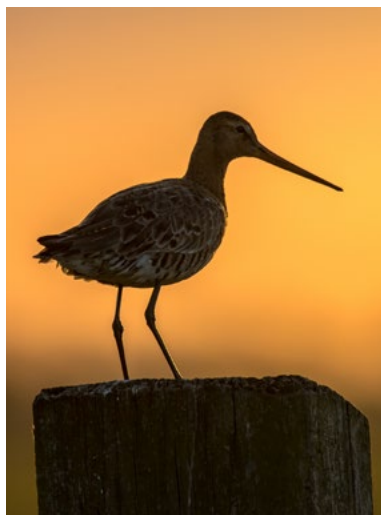
Vanuit die gedachte zijn we onder meer betrokken geraakt bij het Mosselconvenant voor het Waddengebied. Niet alleen de mosselvisserij moest verduurzamen, er kwam ook een grootschalig natuurherstelprogramma ‘Naar een Rijke Waddenzee’. Een van de acties was het systematisch tellen van de wadvogels in de overwintergebieden aan de westkust van Afrika, onder leiding van Sovon Vogelonderzoek Nederland en samen met de BirdLife Partners.

Daaruit kwam duidelijk naar voren dat de Waddenzee een zwakke schakel is geworden langs de trekroute van vogels. Uiteindelijk kon Vogelbescherming na veel lobbywerk, samen met onze partners van de Coalitie Wadden Natuurlijk, aan de slag met het grootschalige herstelproject van wadvogelpopulaties onder de noemer Wij&Wadvogels dat afgelopen jaar op stoom kwam.

Voor weidevogels zetten we in op een nog innovatievere strategie. Vogelbescherming nam de stap zich op de productie van kaas te richten. Door de dramatische achteruitgang van de grutto wilden we niet meer wachten op de overheid en hebben samen met boeren de handschoen opgepakt. Op Terschelling en in Amstelland kwamen kleinschalige kaas- en melkfabrieken die weidevogelvriendelijke zuivel produceerden. Een deel van de consumenten betaalt met plezier iets extra's voor zulke initiatieven die tot de verbeelding spreken. Steeds meer merken haken aan en ook supermarkten kiezen voor het aanbieden van duurzame zuivel.

Het allerlastigst in natuurbescherming is opschalen. Hoe kom je van een inspirerend voorbeeldproject tot een tijdige maatschappelijke verandering, zodat soorten als grutto en strandplevier in de tussentijd niet al het loodje hebben gelegd? Daarvoor moet Vogelbescherming uit alle macht grote veranderingen die al ingezet zijn ‘bijbuigen’. Dan gaat het om de energietransitie en CO₂-reductie, de woningbouwopgave, de landbouwtransitie en het omgaan met watertekorten en wateroverlast. Bijbuigen, zodat de natuur en vogels ervan mee kunnen profiteren.

Dat vraagt om een nieuwe, positieve maatschappelijke houding ten opzichte van natuur. Daarvoor zal Vogelbescherming aan de bak moeten. We moeten ons luid en duidelijk roeren in het maatschappelijk debat, meepraten aan meer en andere tafels, én ook de taal van de andere partijen leren spreken. ●

De vriendelijkheid voorbij

Kees de Pater

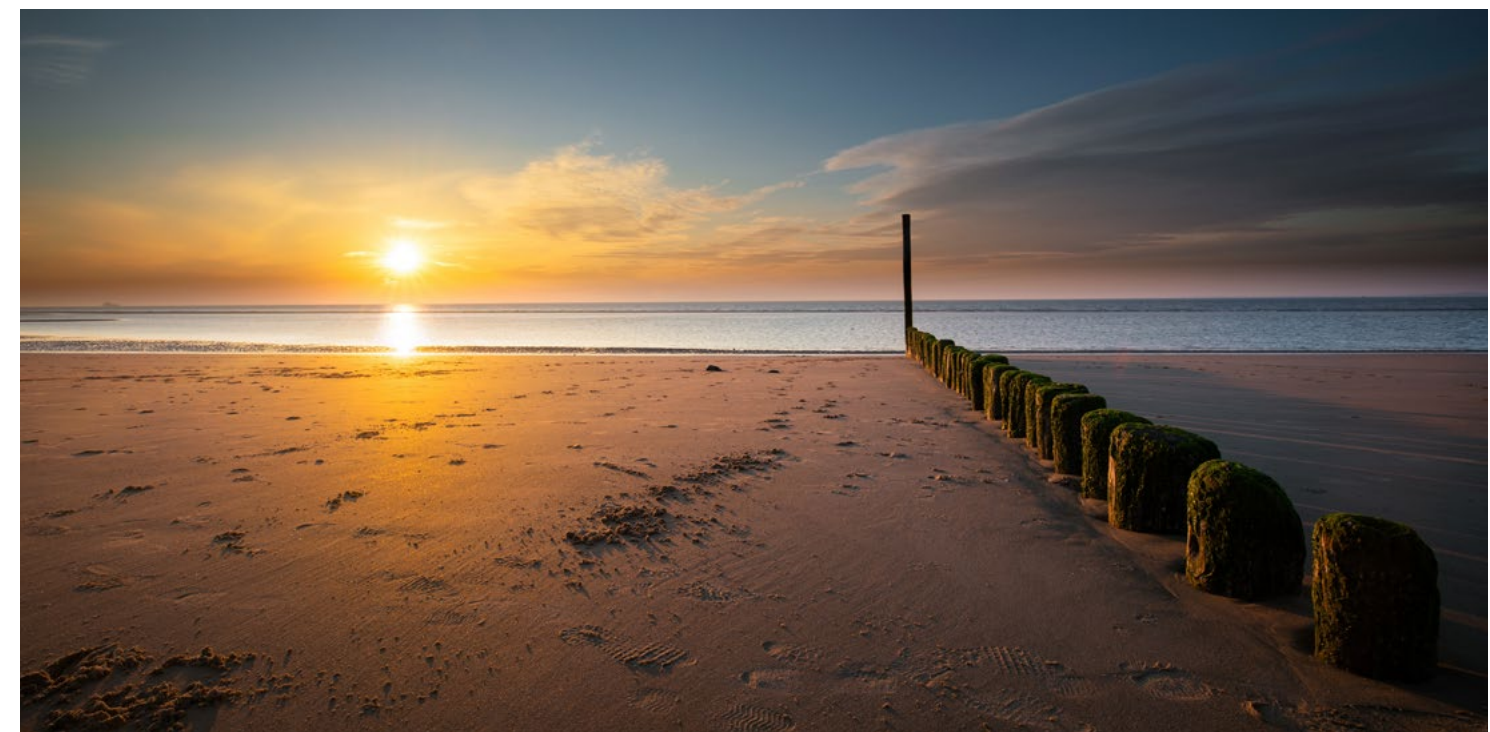
Boven alles wordt Vogelbescherming in Nederland gezien als een vriendelijke, deskundige organisatie van liefhebbers. Dat beeld klopt. We worden gedreven door passie voor vogels en natuur en doen ons werk vanuit gedegen kennis, of zo je wilt, we werken ‘science based’.

En vriendelijk? Soms misschien te. De harde kant van Vogelbescherming, de juridische procedures, volhardend voor de Westerschelde-natuur, de schelpdiervisserij en zo nog heel wat, is minder bekend. Slechts bij insiders en direct betrokkenen. Bekendheid van onze brede maatschappelijke betrokkenheid? Hoe wij de bescherming van vogels op vaak vernieuwende wijze koppelen aan andere grote maatschappelijke vragen als landbouwtransitie, klimaat en welzijn. Het groeit, maar blijft beperkt tot te kleine kring.

Toch is het die combinatie van bekend en onbekend die Vogelbescherming de afgelopen jaren tot een belangrijker factor in de natuurbescherming heeft gemaakt: nationaal en internationaal. Het is ook die combinatie die we de komende tijd keihard nodig zullen hebben.

Een groeiend aantal mensen mag dan de vogels hebben omarmd en vrijwel niemand durft het belang van natuur hardop te bagatelliseren, maar als puntje bij paaltje komt zal dat alleen onvoldoende zijn. Dan winnen kortetermijnbelangen het van de vogels. Het gevecht om de ruimte zal de komende jaren dominant zijn en daarbij mag de natuurbescherming geen bijrol spelen.

Vogelbescherming zal deel uitmaken van dat gevecht om de ruimte. Die vriendelijke deskundige liefhebber blijft, dat zit in de genen. Maar onze brede maatschappelijk betrokkenheid en bij tijd en wijle onverzettelijkheid zal meer erkend moeten worden, om de ruimte voor vogels en natuur op te eisen. De basis daarvoor hebben we de afgelopen jaren gelegd. ●

COLOFON

Een jaar Vogelbescherming Nederland, Impactverslag 2021
©Vogelbescherming Nederland, 2022

Bezoekadres:

Boulevard 12, Zeist

Postadres:

Postbus 925, 3700 AX Zeist

030 69 37 700

info@vogelbescherming.nl

Grote giften

Sandra Peters

sandra.peters@vogelbescherming.nl

06 12 17 62 57

Nalaten

Jaap Hijmans

nalatenschappen@vogelbescherming.nl

030 69 37 700

Periodiek schenken

Ledenadministratie

ledenadministratie@vogelbescherming.nl

030 69 37 700

Sponsoring bedrijven

Ellen van Buuren

ellen.vanbuuren@vogelbescherming.nl

030 69 37 799

Fotografie:

Omslag kauw - Shutterstock;

p.5 wulp - Shutterstock;

p.6-7 spotvogel, huismus, patrijs, grote zaagbek - Shutterstock; blauwborst - Harry Jamont;

p.9 middelste zaagbek - Karin Bijpost; kauw - Shutterstock;

p.12-13 grutto - Jelle Verheij;

p.14-15 kemphaan, kievitskuiken, tureluur - Shutterstock;

p.16-17 patrijs - Jan Hendriks;

p.18-19 Winsemius - Niels de Vries;

p.22 gierzwaluw - Shutterstock;

p.23 huismus - Shutterstock;

p.24 spreeuw - Jasper de Ruiter; Londen - Arjan Berben; Leidse excursie - Vogelbescherming;

pimpelmees - Shutterstock;

p.26-27 Berckelbosch Eindhoven - Ballast Nedam Development;

p.28-29 egel - Pixabay; stadsvogeladviseurs - Vogelbescherming; Marco Matheeuwsen (Casade)/Sicco Jansen (Unitura) - Vogelbescherming;

p.30 kluten - Koos Dansen; Rottumerplaat - Shutterstock;

p.32 Balgzand - Leo Hofland; Terschelling - Hans Peeters;

p.33 Ruidhoorn - Willem Klok;

p.34-35 IJsselmeer - Shutterstock;

p.36-37 kuifeend - Jan Lok; witwangstern, porseleinhoen - Jelle de Jong; tafeleend - Koos Dansen;

p.38-39 IJsselmeernatuur - Hans Peeters; zwarte stern; grote karekiet - Jelle de Jong;

Holwerd aan Zee - Buro Harro; klimaatbuffer - Shutterstock;

p.40-41 reuzenstern - Jan Lok; tapuit - Shutterstock; strand - Hans Peeters; strandplevier - Shutterstock;

p.42-43 Ghana - Lars Soerink; groepsportret Burkina met Jaime Garcia Moreno - Vogelbescherming;

p.44 Ghana - Lars Soerink; zomertortel, Indonesië - Barend van Gernerden; Senegal - Jaime Garcia Moreno;

p.46-47 Lissabon - Jouke Altenburg;

p.48 tapuit - Shutterstock; veldleeuwerik - Jelle de Jong; zwarte mees - Koos Dansen;

hommel - Shutterstock;

p.50 vlinders - Pixabay;

p.51 Naturalis - Shutterstock;

p.52 grauwe gans - Ton Petrus; zeekoet - Shutterstock;

p.55 smient - Jelle de Jong; spreeuw - Shutterstock;

p.55-57 IJmuiden - Shutterstock;

p.58 Beleef de Lente - Hans Peeters; tellen in de klas - E.M. Pool;

p.60 tuinvogelconsulent aan het werk - Jasper de Ruiter; kinderen - Jeanet van Zoelen;

excursie - Jouke Altenburg; vogelwerkgroep - Gerrit de Heus;

Tuinvogeltelling - Lisa Nunninga; educatie Lars Soerink;

p.61 tuinadviezen - Fred van Diem;

p.62 grutto - Shutterstock;

p.63 oeverzwaluw - Shutterstock;

p.65 tuinkind - Jeanet van Zoelen;

p.66-67 vogels kijken - Shutterstock;

p.68 grutto - Shutterstock;

p.69 Waddenzee - Hans Peeters;

p.70 spreeuwen - Shutterstock.

